

NBP

Narodowy Bank Polski

Raport o obrocie gotówkowym w Polsce w 2018 r.

Raport o obrocie gotówkowym w Polsce w 2018 r.

Warszawa, 2019

Opracował zespół pod kierownictwem:
Barbary Jaroszek, dyrektora Departamentu Emisyjno-Skarbcowego
Joanny Kołodziej, zastępcy dyrektora Departamentu Emisyjno-Skarbcowego

Zespół autorski:
Izabela Fijałek
Agnieszka Kania
Anna Kmita
Joanna Kołodziej
Grzegorz Koziół
Regina Pawlak

Druk:
NBP

Wydał:
Narodowy Bank Polski
00-919 Warszawa
ul. Świętokrzyska 11/21
tel. +48 22 185 10 00
www.nbp.pl

© Narodowy Bank Polski, 2019

Spis treści

1. Synteza	5
2. Obieg znaków pieniężnych	11
2.1. Wartość oraz liczba banknotów i monet w obiegu	12
2.2. Rotacja banknotów i monet	14
2.3. Pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy	16
3. Uwarunkowania rynku obrotu gotówkowego	19
3.1. Schemat obrotu gotówkowego	20
3.2. Sprawozdawczość z zakresu obrotu gotówkowego	22
3.2.1. Uwarunkowania prawne	22
3.2.2. Dane statystyczne	23
Ramka A. Monitoring wdrożenia zmian w obrocie gotówkowym wprowadzonych znowelizowanymi przepisami Zarządzenia nr 19/2016	25
4. Współpraca z bankami w zakresie zaopatrywania w walutę polską	31
4.1. Pobieranie waluty polskiej z NBP przez banki	32
4.1.1. Banknoty	33
4.1.2. Monety	34
4.2. Odprowadzanie waluty polskiej do NBP przez banki	35
4.2.1. Banknoty	37
4.2.2. Monety	40
Ramka B. Tendencje w zaopatrywaniu banków w walutę polską w latach 2014–2018	42

Rozdział 1

Synteza

Synteza

Bank centralny to instytucja mająca zasadnicze znaczenie w systemie pieniężnym. Narodowy Bank Polski (zwany dalej NBP) jako bank centralny Rzeczypospolitej Polskiej wypełnia zadania określone w Konstytucji RP, ustawie o Narodowym Banku Polskim i ustawie Prawo bankowe. W ramach funkcji podstawowych NBP pełni również funkcję banku emisyjnego oraz banku banków. Mając wyłączne prawo emitowania znaków pieniężnych, NBP zapewnia ich odpowiednią jakość w obiegu oraz płynność rozliczeń gotówkowych, wprowadzając do obiegu banknoty i monety w pełnej strukturze nominalowej.

Działalność NBP w ramach obrotu gotówkowego obejmuje: zamówienia na produkcję banknotów i monet u producentów, weryfikację autentyczności i jakości obiegowej znaków pieniężnych, ich przechowywanie oraz dystrybucję. W praktyce obszar, na który NBP oddziałuje za pośrednictwem regulacji dotyczących pobierania i odprowadzania waluty polskiej¹, obejmuje głównie banki². Uczestnikami krajowego obrotu gotówkowego, poza bankiem centralnym i bankami, są również producenci znaków pieniężnych, firmy CIT³ przeliczające, sortujące oraz sprawdzające pod kątem autentyczności gotówkę na rzecz banków, operatorzy bankomatów, sieci handlu detalicznego i konsumenci.

Zależnie od aktywności i roli poszczególnych uczestników rynku obrotu gotówkowego banki centralne przyjmują różne modele obrotu gotówkowego. Biorąc pod uwagę aktywność Narodowego Banku Polskiego, zgodnie z raportem⁴ wydanym w grudniu 2013 r. przez Europejską Radę ds. Płatności, obrót gotówkowy w Polsce został zakwalifikowany jako model scentralizowany, w którym bank centralny odgrywa kluczową rolę w procesie dystrybucji gotówki.

Niniejszy „Raport o obrocie gotówkowym w Polsce w 2018 r.”, zwany dalej Raportem, jest kolejnym materiałem przygotowanym przez NBP zawierającym informacje o krajowym obrocie gotówkowym. Ma on na celu m.in. prezentację danych statystycznych dotyczących zjawisk zachodzących na rynku obrotu gotówkowego, a także monitorowanie czynników wpływających na zachowania jego uczestników.

W Raporcie przedstawiono główne czynniki wpływające na model obrotu gotówkowego w Polsce, relacje pomiędzy bankiem centralnym a uczestnikami rynku obrotu gotówkowego, jak również dane statystyczne odzwierciedlające tendencje w obrocie gotówkowym zaobserwowane w 2018 r. oraz w latach 2014–2018. Przedmiotem niniejszego opracowania jest obrót znakami pieniężnymi waluty polskiej, których główną funkcją ekonomiczną jest funkcja transakcyjna (cyrkulacyjna). W związku z powyższym dane nie uwzględniają tzw. wartości

¹ Znaki pieniężne (banknoty i monety) w rozumieniu art. 2 ust. 1 pkt 7 ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. – Prawo dewizowe.

² Na potrzeby Raportu pojęciem banki objęto również inne, poza bankami, podmioty mające ustawowe upoważnienie do pobierania z NBP i odprowadzania do NBP waluty polskiej.

³ Firmy CIT (*cash-in-transit*) to przedsiębiorcy, którym banki powierzyły czynności przeliczania oraz sortowania banknotów i monet (powierzenie czynności faktycznych zgodnie z art. 6a ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe) oraz transportowania wartości pieniężnych.

⁴ Improving the efficiency of the handling of cash – Cash Cycle Model, version 2.0 – European Payments Council, 13 December 2013.

kolekcyjerskich, które pełnią funkcję płatniczą i mają status prawnego środka płatniczego, jednak nie są traktowane jako powszechny środek wymiany w transakcjach.

W przypadku wartości pieniądza gotówkowego w obiegu⁵ od lat obserwuje się tendencję wzrostową. W latach 2013–2016 wzrost rok do roku przekraczał 10%. W 2013 r. wyniósł 11,0%, a w 2016 r. 14,9%. W 2017 r. odnotowano natomiast niższy wzrost wartości pieniądza gotówkowego w obiegu, na poziomie 5,9%. Według stanu na 31 grudnia 2018 r. wartość pieniądza gotówkowego w obiegu⁶ wyniosła 219,2 mld zł, co oznacza, że podobnie jak w latach 2013–2016 roczny wzrost wartości pieniądza gotówkowego wyniósł ponad 10%. Ponadto należy zaznaczyć, że w kwietniu 2018 r. wartość pieniądza gotówkowego w obiegu przekroczyła 200 mld zł.

W strukturze liczbowej największy udział w obiegu na koniec 2018 r. miał banknot 100 zł: 61,4% (w 2017 r. – 61,6%) i 200 zł: 14,9% (w 2017 r. – 13,9%). W przypadku monet znaczny udział w obiegu miały: 1 gr – 37,5% (w 2017 r. 37,5%) oraz 2 gr – 17,3% (w 2017 r. 17,5%).

Liczba banknotów i monet pobranych przez banki z NBP w 2018 r. wyniosła ponad 3,7 mld szt. i w stosunku do poprzedniego roku wzrosła o 4,9%. Z kolei liczba banknotów i monet odprowadzonych do NBP przez banki w 2018 r. wyniosła ponad 2,6 mld szt. i była o 0,9% wyższa niż w poprzednim roku. Pomimo wzrostu liczby pobranych i odprowadzonych znaków pieniężnych w 2018 r. obserwuje się również wzrost recyrkulacji⁷ banknotów i monet, co oznacza, że spada częstotliwość ich powrotu do NBP z rynku. Oznacza to, że w 2018 r. banknot powracał do sortowni oddziału okręgowego NBP przeciętnie po 370 dniach od momentu pobrania go przez bank (dla porównania: w 2013 r. banknot przeciętnie powracał do NBP po 208 dniach, a w 2017 r. po 352 dniach). Można przypuszczać, że zjawisko to jest m.in. efektem wdrożenia w lipcu 2018 r. kryteriów jakości banknotów wynikających z zarządzenia w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem⁸ banków w te znaki⁹. W przypadku monet wskaźnik recyrkulacji w 2018 r. wyniósł około 11 500 dni, co oznacza, że w porównaniu z 2017 r. moneta powracała do NBP rzadziej o 500 dni.

Tendencje w zakresie kształtowania się wartości pieniądza gotówkowego w obiegu związane są z czynnikami:

- fundamentalnymi (np. kurs walutowy, PKB, inflacja, stopy procentowe),

⁵ Obieg rozumiany jako liczba (lub wartość) banknotów i monet powszechnego obiegu pozostających w obiegu gotówkowym, pomniejszona o liczbę (lub wartość) banknotów i monet znajdujących się w kasach i skarbcach NBP, złożonych przez NBP do depozytu w skarbcach innych banków oraz wycofanych przez NBP z obiegu ze względu na stopień ich zużycia.

⁶ Wartość pieniądza gotówkowego w obiegu podawana bez wartości kolekcyjerskich. Do wartości kolekcyjerskich zalicza się: złote i srebrne monety kolekcyjerskie, banknoty kolekcyjerskie, numizmaty (tj. banknoty i monety, które nie zostały wprowadzone do obiegu, oraz banknoty i monety wycofane z obiegu), a także złote monety uncjowe.

⁷ Przez recyrkulację (zwaną również rotacją lub recyclingiem) należy rozumieć wprowadzanie do obrotu banknotów nadających się do obiegu – za pośrednictwem kas banków, klientów banków, urządzeń obsługiwanych przez ich klientów (np. bankomatów) przeprosowanych uprzednio przez bank lub w jego imieniu przez przedsiębiorcę. Proces ten odbywa się bez udziału NBP. Podobne zjawisko obserwuje się w przypadku monet.

⁸ Liczba (lub wartość) banknotów lub monet, które zostały odprowadzone do NBP lub zostały pobrane z NBP przez banki. Zaopatrywanie banków przez NBP wynika z art. 68 pkt 2 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe i jest realizacją art. 37 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim.

⁹ Zarządzenie nr 19/2016 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 sierpnia 2016 r., zwane dalej Zarządzeniem nr 19/2016.

- sezonowymi (tj. występującymi cyklicznie w okresach świątecznych, wakacji, początku roku szkolnego itp.),
- jednorazowymi (np. kryzysy finansowe).

Jednocześnie można zauważyć, że:

- relacja wartości obiegu do PKB w 2018 r. wyniosła 10,4% i kształtowała się na podobnym poziomie jak w 2017 r., tj. 10,0%,
- wartość agregatu pieniężnego M1 w 2018 r. przekroczyła 1 bln zł i w porównaniu z 2017 r. wzrosła o 106,0 mld zł, tj. o 11,7%,
- udział gotówki w M1 w 2018 r. wyniósł 20,1% i był podobny jak w 2017 r. (20,4%).

W 2018 r. działania NBP ukierunkowano na: wzmocnienie bezpieczeństwa obrotu gotówkowego i jego uczestników, zapewnienie odpowiedniej jakości znaków pieniężnych pozostających w obiegu oraz zwiększenie efektywności procesów, które dokonują się w ramach obrotu gotówkowego. Jako regulator rynku obrotu gotówkowego i katalizator zmian NBP dążył do realizacji tych celów, m.in. przygotowując zmiany zarządzenia nr 19/2016, które weszły w życie 1 lipca 2018 r. i dotyczyły m.in.:

- kryteriów jakości obiegowej banknotów (do przeliczania maszynowego i ręcznego),
- testów urządzeń,
- wymagań, jakie powinny spełniać urządzenia, i sposobu klasyfikowania przez nie banknotów,
- sprawozdawczości kwartalnej,
- wieloorientacyjnego sortowania banknotów¹⁰,
- odprowadzania do NBP banknotów i monet w jednym strumieniu,
- odprowadzania monet do NBP w opakowaniu zbiorczym luzem¹¹,
- standaryzacji zawartości opakowań banknotów.

Zmiany ww. przepisów były opiniowane na każdym etapie przez przedstawicieli rynku obrotu gotówkowego oraz szczegółowo omawiane podczas spotkań organizowanych w NBP. Działania te były prowadzone w celu włączenia uczestników obrotu gotówkowego – tj. banków, firm CIT, producentów i serwisantów urządzeń obsługujących gotówkę, operatorów bankomatów, zrzeszeń – w projektowanie zmian.

Narodowy Bank Polski aktywnie uczestniczył także w procesie opiniowania oraz konsultowania rządowego projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku z rozwojem płatności bezgotówkowych (pierwszą wersję opublikowano w listopadzie 2017 r.). NBP postulował wprowadzenie nowego przepisu w Ustawie z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (art. 59ea), którego celem miałyby być zobowiązanie do przyjmowania zapłaty znakami pieniężnymi emitowanymi przez NBP (z pewnymi wyjątkami). NBP dąży zatem do zapewnienia konsumentom umocowanego w przepisach prawa wyboru formy (metody) płatności.

W 2018 r. zaopatrywanie banków w walutę polską przebiegało stabilnie. Polska Organizacja Firm Obsługi Gotówki wskazywała jednak na obserwowane od kilku lat spowolnienie rozwoju tego sektora.

¹⁰Wieloorientacyjne sortowanie oznacza możliwość układania banknotów w paczce w dowolnym kierunku. Paczka to 100 sztuk banknotów jednego nominału, ułożonych w dowolnym kierunku, na które nałożona jest opaska z papieru.

¹¹Do 30 czerwca 2018 r. do opakowań zbiorczych pakowane były pakiety lub woreczki jednostkowe zawierające rulony monet.

Główne dane statystyczne dotyczące rynku obrotu gotówkowego w 2018 i 2017 r. przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Główne dane za 2017 i 2018 r.

	2017 r.	2018 r.	Zmiana (2018/2017)
Wartość obiegu (<i>stan na 31.12.2018 r.</i>)	198,4 mld zł	219,2 mld zł	Wzrost o 20,8 mld zł (+10,5%)
Liczba banknotów w obiegu (<i>stan na 31.12.2018 r.</i>)	1 978 722 833 szt.	2 119 922 805 szt.	Wzrost o 141 199 972 szt. (+7,1%)
Liczba monet w obiegu (<i>stan na 31.12.2018 r.</i>)	17 339 082 820 szt.	18 382 707 375 szt.	Wzrost o 1 043 624 555 szt. (+6,0%)
Liczba banknotów pobranych z NBP	2 049 518 500 szt.	2 133 613 000 szt.	Wzrost o 84 094 500 szt. (+4,1%)
Liczba monet pobranych z NBP	1 521 794 500 szt.	1 613 644 500 szt.	Wzrost o 91 850 000 szt. (+6,0%)
Liczba banknotów odprowadzonych do NBP ¹	1 979 899 584 szt.	1 996 009 377 szt.	Wzrost o 16 109 793 szt. (+0,8%)
Liczba monet odprowadzonych do NBP ²	559 062 118 szt.	565 864 753 szt.	Wzrost o 6 802 635 szt. (+1,2%)
Rotacja banknotów (<i>stan na 31.12.2018 r.</i>)	w cyklach: 1,04 w dniach: 352	w cyklach: 0,99 w dniach: 370	Spadek w cyklach: 0,05 Wzrost w dniach: 18
Rotacja monet (<i>stan na 31.12.2018 r.</i>)	w cyklach: 0,033 w dniach: 10 983	w cyklach: 0,032 w dniach: 11 504	Spadek w cyklach: 0,001 Wzrost w dniach: 521
Wartość PKB ³	1 988,7 mld zł	2 116,4 mld zł	Wzrost o 127,7 mld zł (+6,4%) ⁴
Wartość obiegu / PKB	10,0%	10,4%	Wzrost o 0,4 pkt proc.
Wartość agregatu M1	906,4 mld zł	1 012,4 mld zł	Wzrost o 106,0 mld zł (+11,7%)
Wartość obiegu / agregat M1	20,4%	20,1%	Spadek o 0,3 pkt proc.

¹ Liczba lub wartość waluty polskiej, która została przekazana do NBP przez banki.

² Jw.

³ Produkt krajowy brutto nominalny (ceny bieżące) wg danych GUS („Biuletyn Statystyczny” nr 02/2019, data publikacji 25 marca 2019 r.).

⁴ Dynamika PKB w kategoriach nominalnych; wg danych GUS z 31 stycznia 2019 r. PKB w 2018 r. wzrósł realnie o 5,1%, wobec 4,8% w 2017 r.

Rozdział 2

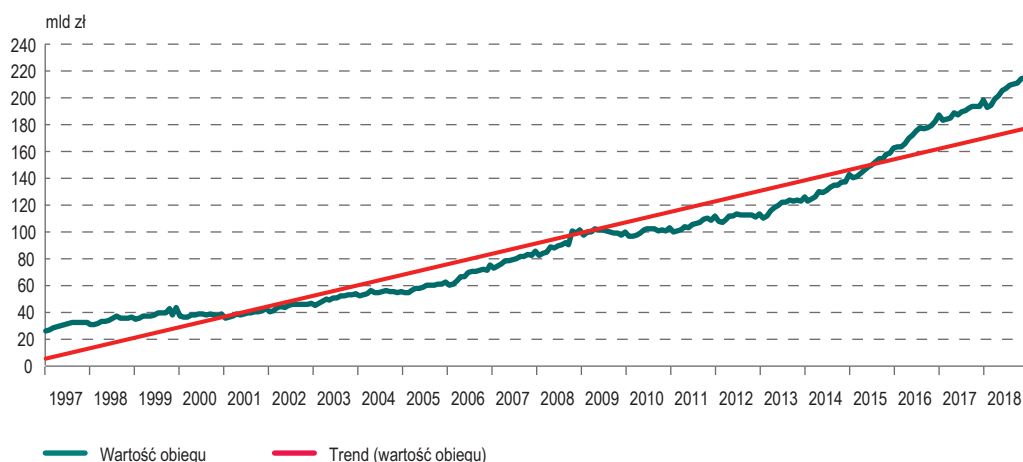
Obieg znaków pieniężnych

Obieg znaków pieniężnych

Wartość pieniądza gotówkowego w obiegu wg stanu na 31 grudnia 2018 r. wyniosła 219,2 mld zł. W stosunku do 31 grudnia 2017 r. odnotowano wzrost wartości pieniądza gotówkowego w obiegu o 10,5%, tj. o 20,8 mld zł.

Wykres 1. Wartość gotówki w obiegu w układzie miesięcznym w latach 1997–2018

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Wykres 1 ilustruje wzrost wartości pieniądza gotówkowego w obiegu. W Polsce w latach 1997–2018 udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 spadł z około 36% do około 20%, co oznacza, że tempo wzrostu depozytów bieżących w bankach przekraczało tempo wzrostu wartości pieniądza gotówkowego w obiegu. Tendencja ta zmieniła się w 2008 r. w związku z wystąpieniem kryzysu finansowego. Znacznie powiększył się wówczas udział gotówki w agregacie M1; w grudniu 2008 r. wzrósł do 26% z poziomu 23% z początku roku, tj. o 3 pkt proc. W 2009 r. wskaźnik ten powrócił do poziomu 23,1%. Spadek wskaźnika odnotowano również w 2010 r.; wówczas ukształtował się on na poziomie 20,6%. Po 2011 r. zaobserwowano wzrost wskaźnika do 21,6% w 2015 r., a następnie spadek do 20,4% w 2017 r. W grudniu 2018 r. udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 wyniósł 20,1%. Oznacza to ustabilizowanie się udziału pieniądza gotówkowego w agregacie podaży pieniądza M1 w przedziale 20–22%¹².

2.1. Wartość oraz liczba banknotów i monet w obiegu

W ciągu 2018 r. wartość banknotów znajdujących się w obiegu zwiększyła się o ponad 20,5 mld zł, tj. o 10,5%. Wzrost odnotowano w odniesieniu do banknotów o nominałach: 500 zł, 200 zł, 100 zł, 50 zł, 10 zł, natomiast spadek w przypadku banknotu o nominale 20 zł.

¹²Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych krajów Unii Europejskiej za 2017 r., Narodowy Bank Polski, 2018 r.

Tabela 2. Wartość banknotów w obiegu wg nominalów w 2018 r. (w zł)

Stan na koniec kwartału	500 zł	200 zł	100 zł	50 zł	20 zł	10 zł	Łącznie
1	2	3	4	5	6	7	8
IV kw. 2017	3 613 786 000	54 914 968 800	121 885 001 400	9 398 445 350	2 473 894 680	1 664 067 620	193 950 163 850
I kw. 2018	4 297 821 500	55 724 030 600	121 274 233 800	9 031 961 400	2 408 243 940	1 655 869 840	194 392 161 080
II kw. 2018	5 298 833 000	58 691 056 600	125 326 287 700	9 306 800 450	2 480 081 440	1 685 868 800	202 788 927 990
III kw. 2018	6 131 943 000	60 790 112 400	126 480 221 400	9 273 482 950	2 483 833 940	1 684 088 330	206 843 682 020
IV kw. 2018	7 111 082 000	63 376 755 200	130 209 026 600	9 508 380 450	2 464 264 220	1 733 457 790	214 402 966 260

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Największy wzrost wartości w obiegu w tym okresie zaobserwowano w przypadku banknotów o najwyższych nominalach – 500 zł i 200 zł (odpowiednio o 96,8% oraz o 15,4%). Wiąże się z rozszerzeniem struktury nominalowej banknotów od lutego 2017 r. o banknot 500 zł oraz z ich funkcją tezauryzacyjną, jaką pełnią w obrocie gotówkowym.

W strukturze wartościowej banknotów udział nominalów 500 zł i 200 zł zwiększył się odpowiednio o: 1,4 pkt proc. i 1,3 pkt proc., natomiast udział nominalów 100 zł, 50 zł, 20 zł i 10 zł spadł odpowiednio o: 2,1 pkt proc., 0,4 pkt proc., 0,2 pkt proc. i 0,1 pkt proc.

Liczba banknotów znajdujących się w obiegu zwiększyła się w ciągu 2018 r. o 141,2 mln szt., tj. o 7,1%. W strukturze liczbowej odnotowano wzrost udziału nominalów 500 zł i 200 zł – odpowiednio o 0,3 pkt proc. i o 1,0 pkt proc. Z kolei udział banknotów o nominale 100 zł, 50 zł, 20 zł i 10 zł zmniejszył się odpowiednio o: 0,2 pkt proc., 0,5 pkt proc., 0,5 pkt proc. i 0,2 pkt proc.

Tabela 3. Liczba banknotów w obiegu wg nominalów w 2018 r.

Stan na koniec kwartału	500 zł	200 zł	100 zł	50 zł	20 zł	10 zł	Łącznie
1	2	3	4	5	6	7	8
IV kw. 2017	7 227 572	274 574 844	1 218 850 014	187 968 907	123 694 734	166 406 762	1 978 722 833
I kw. 2018	8 595 643	278 620 153	1 212 742 338	180 639 228	120 412 197	165 586 984	1 966 596 543
II kw. 2018	10 597 666	293 455 283	1 253 262 877	186 136 009	124 004 072	168 586 880	2 036 042 787
III kw. 2018	12 263 886	303 950 562	1 264 802 214	185 469 659	124 191 697	168 408 833	2 059 086 851
IV kw. 2018	14 222 164	316 883 776	1 302 090 266	190 167 609	123 213 211	173 345 779	2 119 922 805

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Wartość monet znajdujących się w obiegu wzrosła w ciągu 2018 r. o 315,9 mln zł, tj. o 7,1%. W strukturze nominalowej pod względem wartości największy wzrost odnotowano w przypadku monet 5 zł, 2 zł (bez 2 zł NG¹³), 1 zł i 50 gr, odpowiednio o 8,7%, 8,0%, 8,0% oraz o 7,3%. Udział monet 5 zł, 2 zł, 1 zł i 50 gr wzrósł, odpowiednio, o 0,5 pkt proc., 0,2 pkt proc., 0,1 pkt proc. oraz 0,1 pkt proc. Udział monet 20 gr i 10 gr pozostał na tym samym poziomie, natomiast udział monet 5 gr, 2 gr, 1 gr spadł o około 0,1 pkt proc.

¹³ Monety okolicznościowe 2 zł wykonane ze stopu Nordic Gold, będące prawnym środkiem płatniczym.

Tabela 4. Wartość monet w obiegu wg nominalów w 2018 r. (w zł)

Stan na koniec kwartału	5 zł	2 zł	2 zł NG	1 zł	50 gr	20 gr	10 gr	5 gr	2 gr	1 gr	Łącznie
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
IV kw. 2017	1 572 369 410	856 781 830	478 533 802	559 553 030	302 185 681	257 230 135	217 029 024	109 933 139	60 626 801	65 065 830	4 479 308 682
I kw. 2018	1 595 229 300	860 747 230	478 504 156	560 732 438	304 266 248	259 536 495	219 341 587	111 008 191	61 195 767	65 780 721	4 516 342 133
II kw. 2018	1 649 503 700	885 973 830	478 477 080	576 504 724	310 246 893	263 183 853	222 443 471	112 313 679	61 796 812	66 636 376	4 627 080 418
III kw. 2018	1 671 184 075	911 457 134	478 339 098	593 358 586	317 913 135	268 117 686	226 801 171	114 125 879	62 704 153	67 713 726	4 711 714 643
IV kw. 2018	1 709 406 610	925 656 712	478 249 162	604 506 513	324 362 986	272 893 202	231 173 826	116 251 095	63 770 290	68 959 000	4 795 229 396

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W ciągu 2018 r. liczba monet znajdujących się w obiegu wzrosła o 1 043,6 mln szt., tj. o 6,0%. Wzrost odnotowano w przypadku wszystkich monet (5 zł – 8,7%, 2 zł – 8,0%, 1 zł – 8,0%, 50 gr – 7,3%, 20 gr – 6,1%, 10 gr – 6,5%, 5 gr – 5,7%, 2 gr – 5,2% i 1 gr – 6,0%). W przypadku monet o nominale 2 zł NG odnotowano spadek o 0,1%.

Tabela 5. Liczba monet w obiegu wg nominalów w 2018 r.

Stan na koniec kwartału	5 zł	2 zł	2 zł NG	1 zł	50 gr	20 gr	10 gr	5 gr	2 gr	1 gr	Łącznie
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
IV kw. 2017	314 473 882	428 390 915	239 266 901	559 553 030	604 371 361	1 286 150 673	2 170 290 244	2 198 662 778	3 031 340 043	6 506 582 993	17 339 082 820
I kw. 2018	319 045 860	430 373 615	239 252 078	560 732 438	608 532 495	1 297 682 474	2 193 415 873	2 220 163 828	3 059 788 346	6 578 072 088	17 507 059 095
II kw. 2018	329 900 740	442 986 915	239 238 540	576 504 724	620 493 786	1 315 919 266	2 224 434 706	2 246 273 586	3 089 840 586	6 663 637 611	17 749 230 460
III kw. 2018	334 236 815	455 728 567	239 169 549	593 358 586	635 826 269	1 340 588 430	2 268 011 711	2 282 517 580	3 135 207 638	6 771 372 563	18 056 017 708
IV kw. 2018	341 881 322	462 828 356	239 124 581	604 506 513	648 725 972	1 364 466 010	2 311 738 260	2 325 021 905	3 188 514 509	6 895 899 947	18 382 707 375

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

2.2. Rotacja banknotów i monet

Częstotliwość powrotu banknotów i monet do NBP z rynku jest wyrażana za pomocą wskaźników rotacji w dniach oraz w cyklach.

Wskaźnik rotacji w cyklach stanowi iloraz liczby banknotów lub monet, które w przyjętym okresie wpłynęły z banków do NBP, oraz średniej liczby banknotów lub monet w obiegu w tym samym czasie. Wskaźnik rotacji w dniach jest to natomiast iloraz średniej liczby banknotów lub monet w obiegu w przyjętym okresie oraz liczby banknotów lub monet, które w tym samym czasie wpłynęły do NBP z banków, pomnożony przez liczbę dni (365).

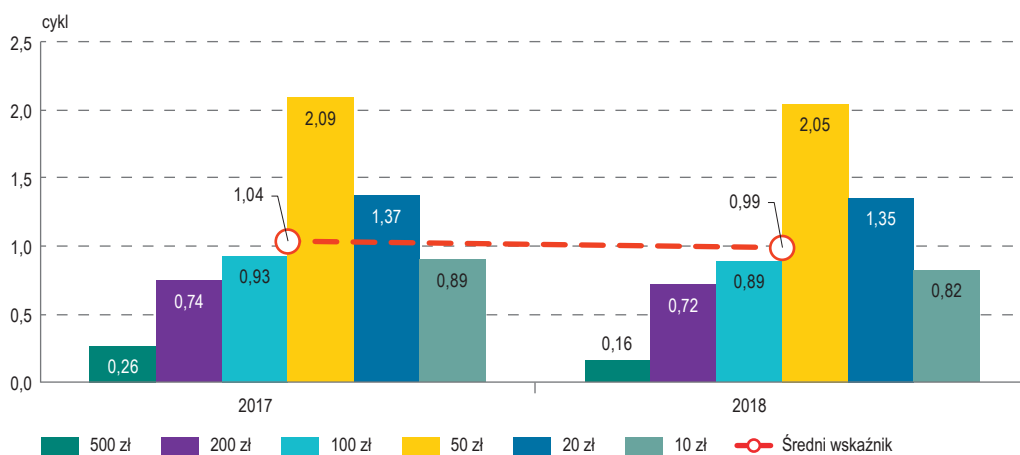
Przeciętnie banknot powraca do sortowni oddziału okręgowego NBP po 370 dniach, liczonych od momentu pobrania go przez bank z NBP. W przypadku monet szacowany czas powrotu do NBP wyniósł 11 500 dni.

Poniżej przedstawiono kształtowanie się wskaźników rotacji banknotów (wykres 2) i monet (wykres 3) w podziale na nominały. Wskaźnik rotacji w cyklach dla wszystkich nominalów banknotów na koniec 2018 r. wyniósł 0,99 (w 2017 r. 1,04). Według stanu na koniec 2018 r. wskaźnik rotacji dla poszczególnych nominalów banknotów był zróżnicowany. Najczęściej

powracały do NBP banknoty o nominałach 50 zł i 20 zł, najrzadziej banknot o nominale 500 zł. W 2018 r. wskaźnik rotacji obniżył się w stosunku do 2017 r. w przypadku wszystkich nominałów banknotów. Zmiana ta wynosiła odpowiednio: 500 zł – 0,1, 200 zł – 0,02, 100 zł – 0,04, 50 zł – 0,04, 20 zł – 0,02, 10 zł – 0,07 (wykres 2).

Na podstawie powyższych zjawisk można wnioskować, że najczęściej powracające z rynku do NBP banknoty, tj. 50 zł i 20 zł, są najchętniej wykorzystywane przez społeczeństwo w codziennych transakcjach (banknoty transakcyjne). Powyższe zjawiska mogą być również efektem wdrożenia w lipcu 2018 r. kryteriów jakości banknotów, wynikających z zarządzenia nr 19/2016. W przypadku banknotów o wysokich nominałach, tj. 500 zł i 200 zł, mniejsza częstotliwość powrotu z rynku do NBP może natomiast wskazywać na ich funkcję tezauryzacyjną.

Wykres 2. Rotacja banknotów w cyklach

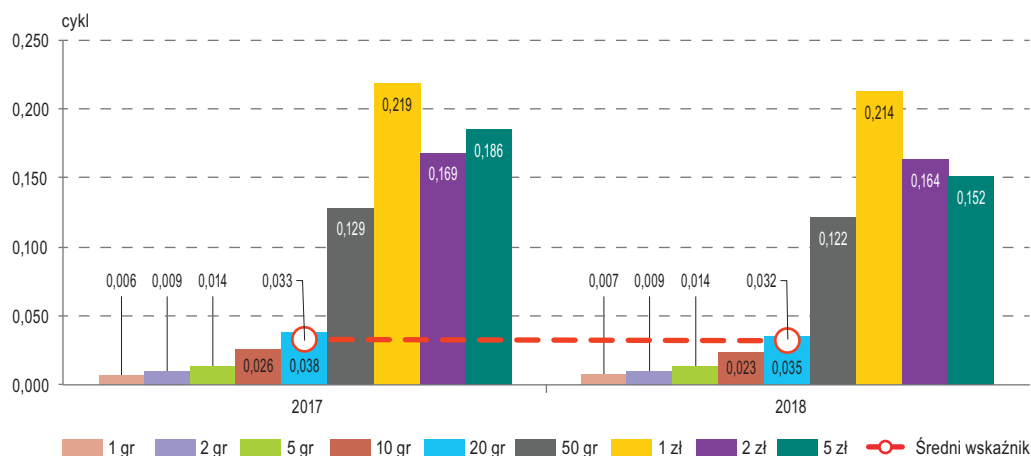
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne źródłowe dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Wskaźnik rotacji monet w cyklach od lat cechuje się tendencją spadkową. Na koniec 2013 r. wyniósł 0,046 (tj. przeciętnie monety powracały do NBP blisko co 22 lata), a na koniec 2018 r. wyniósł 0,032, czyli monety powracały do NBP blisko co 32 lata (wykres 3).

Podobnie jak w przypadku banknotów wskaźnik rotacji dla poszczególnych nominałów monet był zróżnicowany. Według stanu na koniec 2018 r. najczęściej powracały do NBP monety o nominale 1 zł (wskaźnik wyniósł ponad 0,2, co oznacza, że moneta trafiała do NBP w przybliżeniu co 5 lat) oraz monety 5 zł i 2 zł (wskaźnik prawie 0,2, czyli powracały do NBP co 6–7 lat). Na ogólny wskaźnik rotacji monet wpłynęły monety o niskich nominałach, tj. 5 gr, 2 gr, 1 gr, które w praktyce w znikomym stopniu powracały do NBP (wg wyliczeń byłoby to, odpowiednio, około 74, 111 i 147 lat). Należy zauważyć, że w przypadku monet o wartości nominalnej 10 gr i 20 gr wartość wskaźnika rotacji jest bardziej podobna do rotacji monet z grupy niskich nominałów, tj. 5 gr, niż do wskaźnika rotacji monet o wyższym nominale, tj. 50 gr.

Wykres 3. Rotacja monet w cyklach

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne źródłowe dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

W celu zwiększenia częstotliwości powrotu monet do NBP w lipcu 2018 r. wprowadzone zostały usprawnienia, polegające m.in. na umożliwieniu:

- odprowadzania do NBP monet w jednym strumieniu, tj. bez podziału na nadające się i nienadające się do obiegu,
- odprowadzania monet do NBP w opakowaniu zbiorczym luzem, tj. bez konieczności formowania opakowań zawierających rulony¹⁴ monet,
- wydawania przez banki monet w rulonach sformowanych przez NBP bez konieczności ich uprzedniego przeliczenia.

Ponadto w 2019 r. w jednym z oddziałów okręgowych NBP pilotażowo uruchomiono samoobsługowe urządzenie umożliwiające zamianę monet przez klientów.

2.3. Pieniądz gotówkowy i bezgotówkowy

Popularność określonych instrumentów płatniczych w obszarze gotówkowym oraz bezgotówkowym jest zróżnicowana w ujęciu globalnym. W dobie dynamicznego rozwoju technologii informatycznych na świecie obserwuje się równoległe intensywne wykorzystywanie bezgotówkowych instrumentów i usług płatniczych. Z drugiej strony gotówka pozostaje podstawowym instrumentem płatniczym. Należy jednak zaznaczyć, że ostatecznie wybór formy płatności przez konsumentów w danym kraju zależy od wielu czynników, w tym m.in. od dostępności usług i rozwiązań technologicznych, cech demograficznych oraz zwyczajów płatniczych.

Przykładem kraju, w którym bezgotówkowe instrumenty płatnicze są niezwykle popularne, jest Szwecja. W ciągu ostatnich 10 lat popyt na gotówkę w tym kraju zmniejszył się o 40%, a banknoty i monety są wykorzystywane w 15% transakcji detalicznych¹⁵. Tendencja spadkowa

¹⁴Definicja z Zarządzenia 19/2016 – 50 sztuk monet o tej samej wartości nominalnej i tej samej średnicy, ułożonych w taki sposób, że ich powierzchnie się stykają, zapakowanych w papier rulonowy.

¹⁵Wystąpienie prezesa banku centralnego Szwecji, Stefana Ingvesa z 25 maja 2018 r., w związku z obchodami 350-lecia banku centralnego, <https://www.riksbank.se/globalassets/media/riksbanken-350-ar/jubileumskonferens/concluding-remarks-25-maj.pdf>.

obecnie dotyczy również wysokich nominałów (1000 SEK i 500 SEK), na które wcześniej zapotrzebowanie konsumentów było większe ze względu na ich funkcję tezauryzacyjną¹⁶. Z danych wynika, że 20% konsumentów nie korzysta z bankomatów, a w grupie wiekowej 18–24 lata około 95% transakcji płatniczych wykonywanych jest za pomocą karty płatniczej lub aplikacji zainstalowanej w smartfonie. Dynamiczne zmiany na rynku płatniczym nie obejmują jednak np. obywateli Szwecji powyżej 55. roku życia, którzy stanowią 1/3 ludności tego kraju¹⁷.

Z kolei w Wielkiej Brytanii ok. 30% transakcji płatniczych realizowanych jest za pomocą gotówki, podczas gdy 10 lat wcześniej było to 60%. Jednocześnie jednak 17% tamtejszych konsumentów wskazało, że funkcjonowanie wyłącznie w bezgotówkowym środowisku byłoby dla nich wysoce problematyczne. Wśród powodów korzystania z gotówki Brytyjczycy wskazują przede wszystkim: dokonanie płatności w razie braku możliwości skorzystania z karty płatniczej (37%) oraz rozliczenia w przypadku korzystania z drobnych usług, np. porządkowych i handlowych (33%). Według badań Narodowego Związku Rolniczego w Gwynedd (National Farmers' Union) 61% brytyjskich rolników posiada smartfon, ale jedynie 40% z nich prowadzi swoją działalność w obszarze objętym zasięgiem sieci telekomunikacyjnej¹⁸. Harmonijny rozwój bezgotówkowych instrumentów płatniczych wiąże się zatem z uwzględnianiem ich dostępności oraz zwyczajów płatniczych poszczególnych grup społecznych.

Do grupy państw, w których gotówka od lat pozostaje najczęściej wykorzystywanym środkiem płatniczym, należą Niemcy – w 2017 r. posłużono się nią w 74% transakcji. Dotyczyło to zwłaszcza płatności niskokwotowych. W tym przypadku 96% transakcji o wartości jednostkowej do 5 euro uregulowano gotówką¹⁹. Analogiczna tendencja jest obserwowana w Szwajcarii, gdzie w 2017 r. w 70% transakcji płatniczych użyto gotówki. Równocześnie banknoty i monety jako preferowany środek płatniczy stanowiły 45% wartości wszystkich realizowanych transakcji, co potwierdza popularność gotówki w transakcjach niskokwotowych²⁰.

W Polsce notuje się wzrost wartości gotówki w obiegu przy jednoczesnym rozwoju zarówno instrumentów, jak i usług płatniczych o charakterze bezgotówkowym. Popularne jest korzystanie z karty zbliżeniowej oraz płatności mobilnych. W 2018 r. w 76% transakcji dokonywanych za pomocą kart płatniczych wykorzystano karty zbliżeniowe, co oznacza wzrost tej formy płatności o 7 pkt proc. w stosunku do 2017 r. Liczba kart płatniczych z funkcją zbliżeniową systematycznie rośnie i w grudniu 2018 r. osiągnęła ok. 34,7 mln²¹. W II półroczu 2018 r. liczba transakcji dokonywanych za pośrednictwem systemu BLIK²² wyniosła 58 mln i zwiększyła się o 77% w stosunku do I półrocza 2018 r.²³

¹⁶ Walter Engert, Ben Fung, Bjorn Segendorff, *A tale of two countries: cash demand in Canada and Sweden*, konferencja Shaping a New Reality of Cash, Narodowy Bank Polski, 29–31 maja 2019 r.

¹⁷ Liz Alderman, *No cash? No problem. Or is it?*, „The New York Times”, 24 listopada 2018 r.

¹⁸ *Access to Cash Review, Final Report*, marzec 2019 r., <https://www.accesstocash.org.uk/media/1087/final-report-final-web.pdf>.

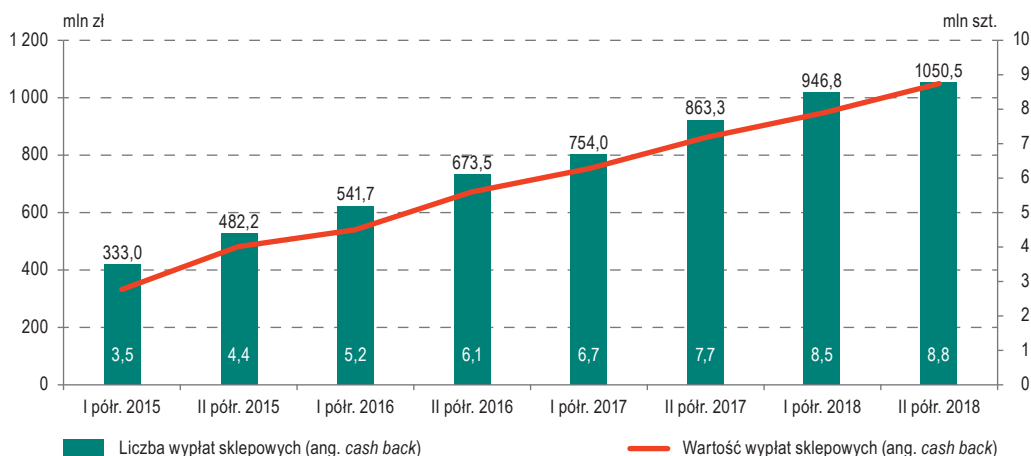
¹⁹ Deutsche Bundesbank, *Payment behaviour in Germany in 2017. Fourth study of the utilisation of cash and cashless payment instruments*, <https://www.bundesbank.de/en/publications/search/payment-behaviour-in-germany-in-2017-737278>.

²⁰ Swiss National Bank, *Survey on payment methods*, 2017, https://www.snb.ch/en/i/about/cash/id/paytrans_survey_2.

²¹ Dane znajdują się na stronie internetowej www.nbp.pl w zakładce System płatniczy.

²² System płatności mobilnych, uruchomiony z inicjatywy kilku banków, umożliwiający posiadaczom smartfonów realizowanie płatności, przelewów oraz wpłat i wypłat gotówkowych.

²³ Dane znajdują się na stronie internetowej www.nbp.pl w zakładce System płatniczy.

Wykres 4. Liczba i wartość wypłat sklepowych w okresie I półrocze 2015 r. – II półrocze 2018 r.

Źródło: dane znajdują się na stronie internetowej www.nbp.pl w zakładce System płatniczy.

Uwaga: na potrzeby analityczne źródłowe dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

Przykładem usługi umożliwiającej pozyskanie gotówki przez posiadaczy kart płatniczych, zyskującej w ostatnich latach na popularności, jest tzw. wypłata sklepowa (*cash back*)²⁴. Ma ona wpływ m.in. na zwiększenie dostępności gotówki dla społeczeństwa i obok bankomatów staje się popularnym sposobem wypłacania gotówki. W II półroczu 2018 r. odnotowano 8,8 mln tego typu transakcji na łączną kwotę blisko 1,1 mld zł. W porównaniu z II półroczem 2015 r. liczba tych transakcji podwoiła się, a ich wartość wzrosła aż o 117% (wykres 4).

²⁴*Cash back* to usługa polegająca na wypłacie gotówki przy okazji płacenia za zakupy w placówce handlowej kartą płatniczą; por. NBP, *Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2018 r.*, Departament Systemu Płatniczego NBP, listopad 2018 r.

Rozdział 3

Uwarunkowania rynku obrotu gotówkowego

Uwarunkowania rynku obrotu gotówkowego

3.1. Schemat obrotu gotówkowego

Rola NBP w obrocie gotówkowym w Polsce została określona w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ustawie Prawo bankowe oraz ustawie o Narodowym Banku Polskim. Zgodnie z art. 227 Konstytucji NBP jest centralnym bankiem państwa i przysługuje mu wyłączne prawo emisji pieniądza. NBP odpowiada także za wartość polskiego pieniądza, jego odpowiednią jakość w obiegu oraz płynność rozliczeń gotówkowych, wprowadzając do obiegu banknoty i monety w pełnej strukturze nominalowej.

Głównymi uczestnikami krajowego obrotu gotówkowego, poza bankiem centralnym i bankami, są producenci znaków pieniężnych, firmy CIT procesujące gotówkę w imieniu banków, operatorzy bankomatów, sieci handlu detalicznego oraz konsumenci.

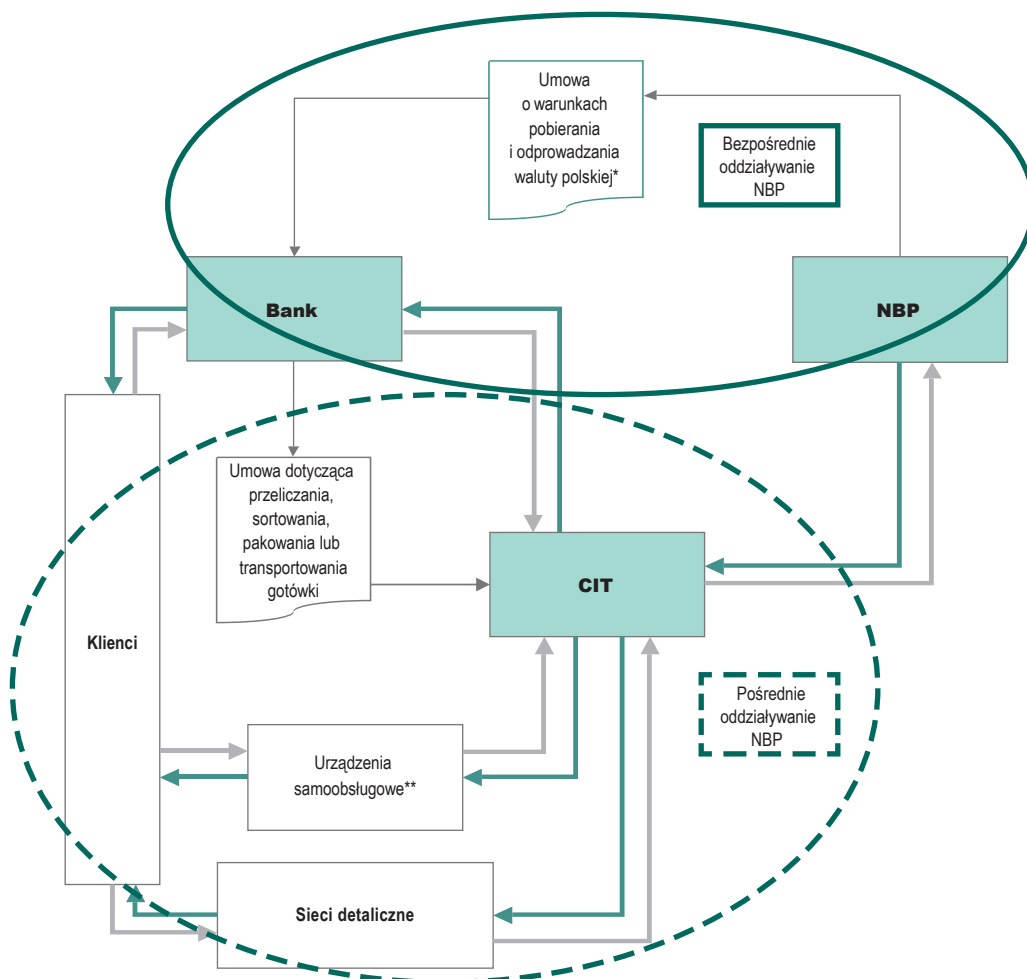
Narodowy Bank Polski jako emitent waluty polskiej zamawia produkcję banknotów i monet u producentów. Zarówno NBP, jak i banki oraz firmy CIT są odpowiedzialne za weryfikację autentyczności oraz jakości obiegowej banknotów i monet ponownie wprowadzanych do obrotu. Za przechowywanie i dystrybucję waluty polskiej odpowiada NBP i banki, a firmy CIT zajmują się dystrybucją gotówki oraz jej przechowywaniem w imieniu banków (z wyłączeniem gotówki przechowywanej w ramach depozytu NBP).

Cykl obiegu gotówki w Polsce został przedstawiony na schemacie 1. Banknoty i monety pobrane z oddziałów okręgowych NBP przez banki lub firmy CIT działające w imieniu banków trafiają do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem²⁵ gotówki w imieniu banków, a następnie do konsumentów za pośrednictwem oddziałów banków, sieci bankomatów oraz sieci detalicznych. Odwrotną drogę gotówka pokonuje, powracając do banku centralnego. Strumień banknotów i monet za pośrednictwem dużych sieci detalicznych i urzędzeń samoobsługowych trafia od konsumentów do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków. Zostaje tam rozdzielony na znaki pieniężne nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu. Część znaków pieniężnych nadających się do obiegu wykorzystują centra gotówkowe na zaspokojenie potrzeb zgłoszonych przez banki i ich klientów. Nadwyżka znaków pieniężnych nadających się do obiegu oraz znaki pieniężne nienadające się do obiegu są odprowadzane do NBP.

W strukturze organizacyjnej NBP funkcjonuje 16 oddziałów okręgowych, które zaopatrują banki w walutę polską. Cztery z nich pełnią funkcję centrów zaopatrywania dla pozostałych oddziałów banku centralnego.

²⁵ Procesowanie znaków pieniężnych rozumiane jako przeliczanie, sortowanie i sprawdzanie pod kątem autentyczności banknotów lub monet. Znaki pieniężne po przeprosowaniu są ponownie wprowadzane do obrotu.

Schemat 1. Cykl obiegu gotówkowego w Polsce

* System podstawowy i depozytowy.

** Urządzenia służące do wypłaty i wpłaty gotówki.

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W umowach zawieranych przez NBP z bankami określono: wymogi bezpieczeństwa, zasady uczestnictwa w systemie SESCM²⁶ oraz pobierania i odprowadzania waluty polskiej w systemie podstawowym i depozytowym, a także sposób rozliczania różnic kasowych.

Na koniec 2018 r. liczba zawartych umów wyniosła 22, a oddziały okręgowe NBP współpracowały z około 330 jednostkami organizacyjnymi banków.

²⁶ System informatyczny, którego gestorem jest NBP, umożliwiający jednostce organizacyjnej banku i oddziałowi okręgowemu NBP oraz DES przekazywanie lub odbieranie komunikatów. Ma on na celu wspieranie procesu zaopatrywania banków w walutę polską w systemie podstawowym i depozytowym oraz zapewnienie obsługi czynności z tym związanych, które są realizowane na podstawie umów o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej i czynnościach z tym związanych, zawartych pomiędzy NBP a bankami.

3.2. Sprawozdawczość z zakresu obrotu gotówkowego

Zgodnie z Zarządzeniem nr 19/2016 NBP banki mające zawartą umowę z NBP określającą warunki pobierania i odprowadzania waluty polskiej od 1 lipca 2018 r. są zobowiązane do przekazywania NBP kwartalnych informacji sprawozdawczych dotyczących: liczby urządzeń (są to urządzenia obsługiwane przez klienta, np. wplatomaty, recyklery, oraz urządzenia obsługiwane przez personel banku lub przez personel przedsiębiorcy, któremu bank powierzył procesowanie banknotów, np. sortery), przeliczania oraz sortowania banknotów i monet, a także ich ponownego wprowadzania do obrotu.

Sprawozdanie opracowane przez NBP jest wzorowane na sprawozdaniu, które stanowi załącznik nr 4 do Decyzji Europejskiego Banku Centralnego z dnia 16 września 2010 r. w sprawie weryfikacji autentyczności i jakości obiegowej oraz powtórnego wprowadzania do obiegu banknotów euro (EBC/2010/14) zmienionej Decyzją Europejskiego Banku Centralnego z dnia 7 września 2012 r. zmieniającą decyzję EBC/2010/14 w sprawie weryfikacji i autentyczności jakości obiegowej oraz powtórnego wprowadzenia do obiegu banknotów euro (EBC/2012/19). Europejski Bank Centralny (zwany dalej EBC) zobowiązał podmioty zajmujące się obsługą gotówki do przekazywania sprawozdań do krajowych banków centralnych (zwanymi dalej KBC) lub do EBC. Raporty składane przez banki mają pozwolić na monitorowanie przez EBC lub KBC przestrzegania przepisów Decyzji oraz usprawnić nadzór nad przebiegiem czynności w zakresie cyklu obiegu gotówki.

3.2.1. Uwarunkowania prawne

Narodowy Bank Polski, obserwując zmiany zachodzące na rynku obrotu gotówkowego, odnotowuje wzrost skali recyrkulacji banknotów. Kwartalna sprawozdawczość stanowi narzędzie wykorzystywane do:

- monitorowania tendencji na rynku w zakresie wprowadzania przez banki do obrotu banknotów i monet bez udziału NBP,
- monitorowania liczby banknotów i monet podejrzanych co do autentyczności,
- analizy strumieni gotówkowych funkcjonujących w ramach struktur bankowych,
- weryfikacji spełniania wymogu przeprowadzania testów urządzeń,
- rozpoznawania przyczyn zjawisk zachodzących na rynku.

Analiza danych otrzymywanych w ramach sprawozdawczości pozwala m.in. na ocenę skali recyrkulacji znaków pieniężnych, czyli wprowadzania ich ponownie do obrotu przez banki bez udziału NBP. Jednocześnie analizie podlega skala procesowania banknotów i monet przez banki oraz wykorzystania do tego celu wyspecjalizowanych urządzeń. Dane przekazywane przez banki będą również użyte m.in. do prognozowania obiegu oraz planowania zamówień znaków pieniężnych.

Powyższe analizy wspomagają dążenia banku centralnego do obniżenia kosztów emisji znaków pieniężnych oraz zwiększenia bezpieczeństwa wszystkich uczestników obrotu gotówkowego.

Pod koniec 2017 r. na stronie internetowej NBP została opublikowana Instrukcja w zakresie sporządzania kwartalnych informacji sprawozdawczych dotyczących liczby urządzeń, przeliczania i sortowania banknotów i monet oraz ich ponownego wprowadzania do obrotu,

zawierająca niezbędne informacje dotyczące sprawozdawczości oraz sposobu wypełniania formularza sprawozdawczego. Instrukcja była kilkakrotnie aktualizowana.

Zgodnie z ww. instrukcją banki są zobowiązane zamieszczać w sprawozdaniach od dnia:

- 1 lipca 2018 r. informacje dotyczące banknotów i monet:
 - wprowadzonych do obrotu,
 - procesowanych: przez urządzenia, w sortowniach banku, w sortowniach przedsiębiorców, którym bank powierzył procesowanie banknotów lub monet,
 - znajdujących się w ostatnim dniu danego kwartału: w kasach banku, w skarbcach banku/przedsiębiorców (w tym otrzymanych z innego banku lub NBP), którym bank powierzył procesowanie banknotów lub monet, a także w urządzeniach banku i urządzeniach niezależnych operatorów;
- 1 stycznia 2020 r. dodatkowo, oprócz informacji, o których mowa powyżej, również informacje dotyczące banknotów i monet procesowanych w kasach banku, a następnie wprowadzanych do obrotu, z wyjątkiem operacji: ewidencji nominalowej banknotów, których autentyczność budzi podejrzenia, wymiany, zamiany, realizowanych w placówkach partnerskich. Informacje o operacjach realizowanych w placówkach partnerskich banki będą przekazywały w ujęciu wartościowym, odrębnym trybem.

Sprawozdania są przekazywane przez banki do NBP co kwartał, drogą elektroniczną, za pośrednictwem portalu internetowego Systemu Informacji Sprawozdawczej (SIS) oraz przy użyciu taksonomii XBRL, udostępnionej przez NBP w portalu SIS. Pierwsze sprawozdanie banki przekazały za III kwartał 2018 r.

3.2.2. Dane statystyczne

Wszystkie banki, które są zobowiązane do przekazywania kwartalnych sprawozdań na podstawie umowy o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej²⁷, przesłały do NBP wypełnione formularze za III i IV kwartał 2018 r.²⁸ Analizę wykonano na podstawie danych przekazanych przez banki. Przedstawione w podrozdziale dane statystyczne są danymi wstępnymi, w których nie zostały ujęte informacje o znakach pieniężnych procesowanych i ponownie wprowadzanych do obrotu za pośrednictwem kas banku. W dłuższej perspektywie analiza pozwoli na zaprezentowanie danych w szerszym kontekście, uwzględniającym wnioski systemowe.

W III kwartale 2018 r. banki miały 10 491 jednostek organizacyjnych²⁹, natomiast w IV kwartale 2018 r. ich liczba zmniejszyła się o 139 jednostek i wyniosła 10 352.

W III kwartale 2018 r. banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności 1,3 mld szt. banknotów, z czego ponownie wprowadziły do obrotu 1,1 mld szt.,

²⁷ Obowiązek sprawozdawczy nie dotyczy całego sektora bankowego.

²⁸ Sprawozdanie może być skorygowane przez bank w dowolnym momencie.

²⁹ Zgodnie z Instrukcją w zakresie sporządzania kwartalnych informacji sprawozdawczych dotyczących liczby urządzeń, przeliczania i sortowania banknotów i monet oraz ich ponownego wprowadzania do obrotu są to jednostki realizujące zadania banku związane z obrotem gotówkowym, w szczególności: oddziały, agencje, oddziały franczyzowe, punkty kasowe, filie, jednostki centrali, jednostki centrali banku (siedziba instytucji).

tj. 85,9%³⁰ (tabela 6). Spośród wszystkich nominałów banknotów najwięcej procesowanych oraz ponownie wprowadzonych do obrotu było banknotów 100-złotowych (odpowiednio: 59,4% i 63,6%). Drugim nominałem najczęściej procesowanym oraz ponownie wprowadzanym do obrotu był banknot 50-złotowy.

W IV kwartale 2018 r. banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności 1,3 mld szt. banknotów, z czego ponownie wprowadziły do obrotu 1,0 mld szt., tj. 75,8%³¹ (tabela 6). Spośród wszystkich nominałów banknotów najwięcej procesowanych oraz ponownie wprowadzonych do obrotu było banknotów 100-złotowych (odpowiednio: 57,7% i 65,3%). Drugim nominałem najczęściej procesowanym oraz ponownie wprowadzanym do obrotu był banknot 50-złotowy.

W IV kwartale 2018 r., w porównaniu z III kwartałem 2018 r., banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności o 5,6% więcej banknotów oraz wprowadziły ponownie do obrotu o 6,9% mniej banknotów.

Tabela 6. Liczba banknotów procesowanych i ponownie wprowadzonych do obrotu w III i IV kwartale 2018 r.

Nominał	III kwartał 2018 r.			IV kwartał 2018 r.		
	Liczba procesowanych banknotów	Liczba banknotów ponownie wprowadzonych do obrotu	Relacja liczby banknotów ponownie wprowadzonych do obrotu do liczby procesowanych banknotów	Liczba procesowanych banknotów	Liczba banknotów ponownie wprowadzonych do obrotu	Relacja liczby banknotów ponownie wprowadzonych do obrotu do liczby procesowanych banknotów
500 zł	1 397 362	981 828	70,3%	1 606 904	796 862	49,6%
200 zł	85 171 980	42 792 247	50,2%	95 740 548	38 465 330	40,2%
100 zł	744 844 483	685 490 933	92,0%	765 286 957	655 246 846	85,6%
50 zł	235 671 188	219 704 292	93,2%	242 988 495	204 752 068	84,3%
20 zł	88 334 609	54 845 861	62,1%	93 656 610	43 878 964	46,9%
10 zł	99 556 727	74 699 800	75,0%	126 045 866	61 029 174	48,4%
Ogółem	1 254 976 349	1 078 514 961	85,9%	1 325 325 380	1 004 169 244	75,8%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W III kwartale 2018 r. banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności 511,8 mln szt. monet, z czego ponownie wprowadziły do obrotu 351,1 mln szt., tj. 68,6%³² (tabela 7). Spośród wszystkich nominałów monet najwięcej procesowanych oraz ponownie wprowadzonych do obrotu było monet 1-złotowych (odpowiednio: 19,3% i 18,9%). Drugim nominałem najczęściej procesowanym oraz ponownie wprowadzanym do obrotu było 2 zł.

W IV kwartale 2018 r. banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności 650,8 mln szt. monet, z czego ponownie wprowadziły do obrotu 337,9 mln szt., tj. 51,9%³³ (tabela 7). Spośród wszystkich nominałów monet najwięcej procesowanych było

³⁰Można przypuszczać, że pozostała część procesowanych banknotów mogła zostać wprowadzona ponownie do obrotu za pośrednictwem kas banku (dane obejmujące obroty w kasach będą uwzględnione w sprawozdawczości od stycznia 2020 r.) lub banki pozostawiły ją do wykorzystania w kolejnych kwartałach.

³¹Por. przypis 30.

³²Można przypuszczać, że pozostała część procesowanych monet mogła zostać wprowadzona ponownie do obrotu za pośrednictwem kas banku (dane obejmujące obroty w kasach będą uwzględnione w sprawozdawczości od stycznia 2020 r.) lub banki pozostawiły ją do wykorzystania w kolejnych kwartałach

³³Por. przypis 32.

monet o nominale 1 gr (20,7%) oraz 1 zł. Spośród monet ponownie wprowadzonych do obrotu najczęściej było monet o nominale 1 zł (18,1%) oraz 1 gr.

Tabela 7. Liczba monet procesowanych i ponownie wprowadzonych do obrotu w III i IV kwartale 2018 r.

Nominał	III kwartał 2018 r.			IV kwartał 2018 r.		
	Liczba procesowanych monet	Liczba monet ponownie wprowadzonych do obrotu	Relacja liczby monet ponownie wprowadzonych do obrotu do liczby procesowanych monet	Liczba procesowanych monet	Liczba monet ponownie wprowadzonych do obrotu	Relacja liczby monet ponownie wprowadzonych do obrotu do liczby procesowanych monet
5 zł	47 901 786	28 019 082	58,5%	43 113 010	24 948 746	57,9%
2 zł	83 664 101	51 304 324	61,3%	83 363 240	47 748 499	57,3%
1 zł	98 822 540	66 282 395	67,1%	98 483 659	61 094 533	62,0%
50 gr	58 272 898	37 391 917	64,2%	62 386 351	38 258 191	61,3%
20 gr	40 797 578	23 818 334	58,4%	45 870 184	23 528 174	51,3%
10 gr	59 204 034	44 528 300	75,2%	68 143 055	43 454 827	63,8%
5 gr	32 596 248	26 185 084	80,3%	47 881 919	25 666 732	53,6%
2 gr	32 395 941	22 853 926	70,5%	66 935 099	22 752 995	34,0%
1 gr	58 191 110	50 667 626	87,1%	134 672 638	50 485 132	37,5%
Ogółem	511 846 236	351 050 988	68,6%	650 849 155	337 937 829	51,9%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W IV kwartale 2018 r., w porównaniu z III kwartałem 2018 r., banki przeliczyły, przesortowały oraz sprawdziły pod kątem autentyczności o 27,2% więcej monet oraz wprowadziły ponownie do obrotu o 3,7% mniej monet.

Ramka A. Monitoring wdrożenia zmian w obrocie gotówkowym wprowadzonych znowelizowanymi przepisami Zarządzenia nr 19/2016

Od 1 lipca 2018 r. obowiązują następujące zmiany systemowe wprowadzone przez NBP w Zarządzeniu nr 19/2016:

- obowiązek weryfikacji jakości obiegu banknotów ponownie wprowadzanych do obrotu przez banki zgodnie z określonymi kryteriami;
- obowiązek wykonywania przez banki co najmniej raz w roku testów urządzeń procesujących gotówkę i dokonujących klasyfikacji jakościowej banknotów;
- obowiązek przekazywania przez banki do NBP kwartalnych informacji sprawozdawczych, zawierających w szczególności dane o: rodzaju urządzeń, liczbie przeliczonych, posortowanych i sprawdzonych pod kątem autentyczności banknotów lub monet, liczbie banknotów ponownie wprowadzonych do obrotu, odprowadzonych do NBP oraz znajdujących się na stanie banku (przedsiębiorcy); sprawozdawczość umożliwi weryfikację skali recyklingu banknotów i monet oraz pozwoli poznać przyczyny zjawisk zachodzących na rynku obrotu gotówkowego, a tym samym zwiększy bezpieczeństwo wszystkich jego uczestników;

- umożliwienie sortowania banknotów wieloorientacyjnie, czyli układania banknotów w paczce¹ w dowolnym kierunku;
- umożliwienie odprowadzania banknotów do NBP w jednym strumieniu, tj. łącznie nadających się i nienadających się do obiegu, i obowiązek wydzielania banknotów nienadających się do maszynowego sortowania;
- umożliwienie odprowadzania monet do NBP w workach luzem, w jednym strumieniu, tj. łącznie monet nadających się i nienadających się do obiegu;
- standaryzacja zawartości opakowań banknotów (opakowania zawierające 20 tys., 10 tys. lub 5 tys. sztuk banknotów).

W kolejnych latach zaczną obowiązywać następujące wymogi systemowe:

- konieczność przeliczania, sortowania oraz sprawdzania autentyczności banknotów za pomocą urządzeń (np. sorterów) w przypadku przeznaczenia tych banknotów do urządzeń obsługiwanych przez klientów (np. bankomatów) – od 1 stycznia 2020 r.,
- wprowadzenie 10-procentowego limitu ręcznego przeliczania banknotów, ich sortowania oraz sprawdzania pod kątem autentyczności – od 1 stycznia 2021 r.

Wprowadzone zmiany zostały ukierunkowane na optymalizację i standaryzację procesów gotówkowych i wynikają z dbałości o jakość znaków pieniężnych pozostających w obiegu oraz zapewnienie bezpieczeństwa uczestników rynku. Forma wdrożenia wymogów systemowych (tj. przyjęcie rozwiązań technologicznych lub wprowadzenie zmian w realizowanych procesach) leży w gestii uczestników rynku obrotu gotówkowego.

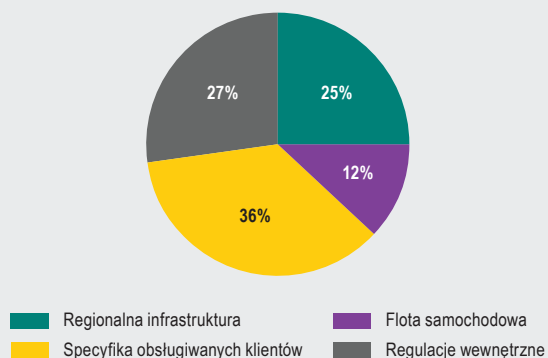
W ramach monitoringu wdrożenia powyższych zmian przez uczestników rynku w III kwartale 2018 r. kontynuowano spotkania z przedstawicielami rynku oraz za pośrednictwem oddziałów okręgowych NBP przeprowadzono ankietę ewaluacyjną. Kwestionariusz, który wysłano do ponad 200 przedstawicieli banków, Poczty Polskiej SA i firm CIT, zawierał m.in. pytania na temat:

- czynników wpływających na specyfikę działalności ankietowanych podmiotów,
- subiektywnej oceny jakości banknotów pozostających w obiegu,
- praktycznego zastosowania zmian wynikających z Zarządzenia nr 19/2016.

Wyniki analizy ankiet wskazują, że:

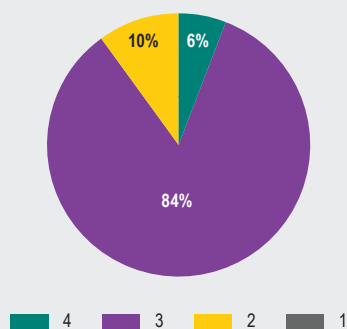
1. Największy wpływ na specyfikę prowadzonej przez respondentów działalności wywiera charakter obsługiwanych klientów; szczegółowy podział uzyskanych odpowiedzi ilustruje wykres A1.

¹ 100 sztuk banknotów jednego nominału, ułożonych w dowolnym kierunku, na które nałożona jest opaska z papieru.

Wykres A1. Czynniki wpływające na specyfikę działalności ankietowanych podmiotów

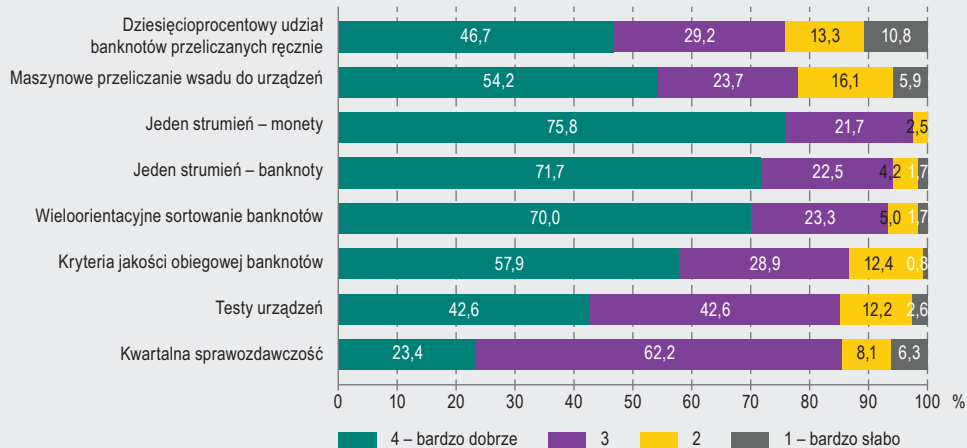
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

2. Jakość banknotów znajdujących się w obiegu w 4-stopniowej skali (gdzie „4” oznaczało: bardzo dobra, a „1” bardzo niska) została oceniona jako dobra lub bardzo dobra przez 90% ankietowanych. Jedynie 6% respondentów określiło jakość banknotów jako niską (tj. „2”). Ocenę uzasadniali głównie specyfiką obsługiwanych klientów, którzy w znacznym stopniu wpływają na jakość banknotów, np. przez sposób pakowania banknotów i monet w ramach rozliczania utargów. Wykres A2 przedstawia szczegółowy podział udzielonych odpowiedzi.

Wykres A2. Ocena jakości banknotów w skali od „4” (b. dobra) do „1” (b. niska)

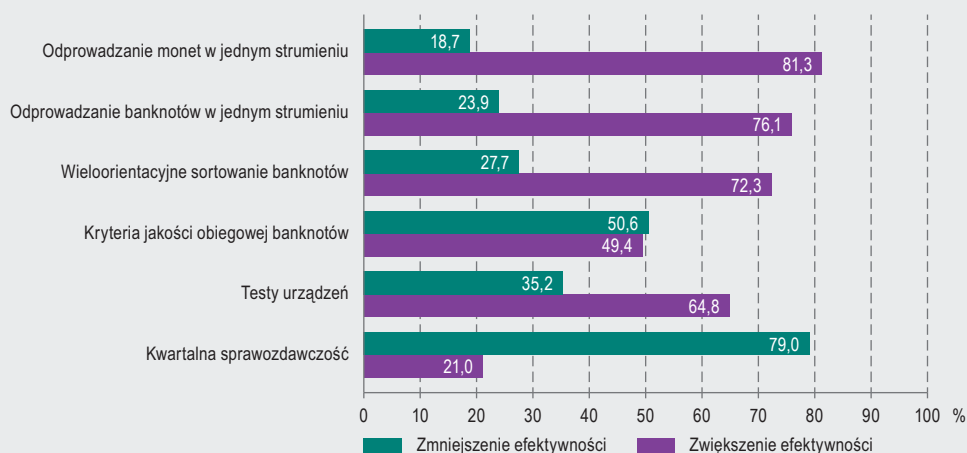
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

3. Respondenci mają dużą wiedzę na temat zmian, gdyż udział odpowiedzi wskazujących na ocenę dobrą lub bardzo dobrą wyniósł od 86% (w przypadku kwartalnej sprawozdawczości) do 98% (w przypadku odprowadzania monet w jednym strumieniu). Na wykresie A3 przedstawiono szczegółowy podział udzielonych odpowiedzi.

Wykres A3. Stopień zrozumienia głównych zmian wynikających z Zarządzenia nr 19/2016

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

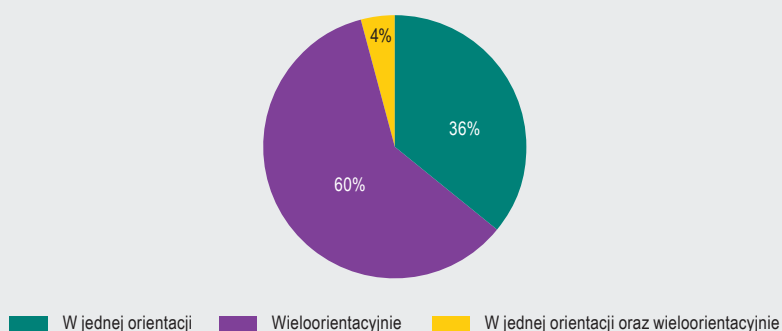
4. Największy wpływ na zwiększenie efektywności procesowania gotówki wywarło wprowadzenie Zarządzeniem nr 19/2016: wieloorientacyjnego sortowania banknotów, odprowadzania monet w jednym strumieniu i odprowadzania banknotów w jednym strumieniu. Z punktu widzenia respondentów do spadku efektywności przyczyniło się wprowadzenie wymogu kwartalnej sprawozdawczości. Ocena ta wynika m.in. z konieczności pozyskania danych systemowych na temat struktury nominalowej znaków pieniężnych obsługiwanych przez dany podmiot. Z drugiej strony 21% ankietowanych pozytywnie oceniło wpływ powyższej zmiany na efektywność procesowania w dłuższej perspektywie, z uwagi na możliwość wykorzystania przygotowanych narzędzi systemowych w gospodarowaniu gotówką. Szczegółowy podział pozyskanych odpowiedzi ilustruje wykres A4.

Wykres A4. Wskazanie przez ankietowanych zmian, które w największym stopniu wpłynęły na zwiększenie lub zmniejszenie efektywności realizowanych procesów gotówkowych

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

5. Pomimo umożliwienia sortowania banknotów wieloorientacyjnie 36% respondentów wskazało, że układa banknoty w jednej orientacji, natomiast 4% poza wieloorientacyjnym sortowaniem stosuje również układanie banknotów w jednej orientacji. Jako przyczyny układania banknotów w jednej orientacji podano m.in. wymagania obsługiwanych klientów oraz przyzwyczajenia pracowników. Wykres A5 przedstawia podział uzyskanych odpowiedzi.

Wykres A5. Sposób układania banknotów w paczce praktykowany przez ankietowanych

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W ramach dalszego monitoringu praktycznego zastosowania zmian wynikających z Zarządzenia nr 19/2016 podjęto decyzję o kontynuowaniu bezpośrednich rozmów i spotkań z uczestnikami rynku, m.in. w celu dalszego badania wpływu zmian na efektywność procesów.

Rozdział 4

Współpraca z bankami w zakresie zaopatrywania w walutę polską

Współpraca z bankami w zakresie zaopatrywania w walutę polską

4.1. Pobieranie waluty polskiej z NBP przez banki

Banki mogą na podstawie umów pobierać z NBP walutę polską. Zaopatrują się w nią za pośrednictwem:

- systemu podstawowego³⁴,
- systemu depozytowego³⁵.

Wartość oraz liczba banknotów i monet pobranych przez banki w 2018 r. była wyższa odpowiednio o 7,5% i 4,9% w porównaniu z 2017 r. (tabela 8).

Wśród wszystkich banków zaopatrujących się w gotówkę w NBP można wyróżnić grupę tzw. banków kluczowych, złożoną z 5–7 banków, które pobierają ponad 80% banknotów i monet pod względem ich wartości i liczby (tabela 9).

Tabela 8. Wartość (mln zł) i liczba (mln) banknotów i monet pobranych z NBP łącznie

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 3 – kol.2)
1	2	3	4
Wartość	184 581,1	198 381,7	13 800,6
Liczba	3 571,3	3 747,3	176,0

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Tabela 9. Liczba banków, które łącznie pobrały z NBP co najmniej 80% wartości lub liczby banknotów bądź monet

Wartość lub liczba	Banknoty, monety	2017 r.		2018 r.	
		Łącznie udział	Liczba banków	Łącznie udział	Liczba banków
1	2	3	4	5	6
Wartość	banknoty i monety	83,7%	5	82,2%	5
	banknoty	83,9%	5	82,5%	5
	monety	84,2%	6	81,5%	5
Liczba	banknoty i monety	82,8%	7	82,0%	7
	banknoty	81,0%	5	86,4%	6
	monety	86,1%	6	83,5%	5

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

³⁴Pobieranie waluty polskiej i jej odprowadzanie przez banki na podstawie zawartej umowy o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej.

³⁵Waluta polska złożona jako depozyt NBP stanowi własność NBP i jest przechowywana w pomieszczeniach skarbcowych jednostki organizacyjnej banku, przy spełnieniu warunku, że depozyt NBP jest odpowiednio zabezpieczony oraz oddzielony od banknotów i monet będących własnością tego banku. Z systemu depozytowego korzysta część banków. Limity kwotowe dotyczące przechowywania depozytów NBP są ustalane z bankami indywidualnie w umowach.

4.1.1. Banknoty

Wartość i liczba banknotów pobranych przez banki w 2018 r. w porównaniu z 2017 r. była wyższa, odpowiednio, o 7,4% i 4,1% (tabela 10).

Tabela 10. Wartość (mln zł) i liczba (mln) banknotów pobranych z NBP

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 3 – kol. 2)
1	2	3	4
Wartość	183 763,4	197 433,0	13 669,6
Liczba	2 049,5	2 133,6	84,1

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Analizując strukturę nominalową pobrań banknotów w 2018 r., należy wskazać, że największy udział w pobraniach banknotów, zarówno pod względem wartości, jak i liczby, odnotowano w przypadku nominału 100 zł. W 2017 r. również był to banknot najczęściej pobierany z NBP. W ujęciu liczbowym najrzadziej w 2018 r. pobierano banknoty o nominale 10 zł i 500 zł (tabela 11).

W 2018 r. w porównaniu z 2017 r. wzrosła zarówno wartość, jak i liczba pobrań nominalów: 500 zł, 200 zł, 100 zł (w przypadku wartości pobrań odpowiednio o: 282,0 mln zł, 7 759,3 mln zł, 6 016,2 mln zł, a w przypadku liczby pobrań odpowiednio o: 0,6 mln szt., 38,8 mln szt., 60,2 mln szt.). Z kolei wartość i liczba pobrań banknotów o nominale 50 zł, 20 zł i 10 zł spadła w 2018 r. w porównaniu z 2017 r. (w przypadku wartości pobrań odpowiednio o: 196,6 mln zł, 152,7 mln zł, 38,5 mln zł, a w przypadku liczby pobrań odpowiednio o: 0,4 mln szt., 7,6 mln szt., 3,9 mln szt.).

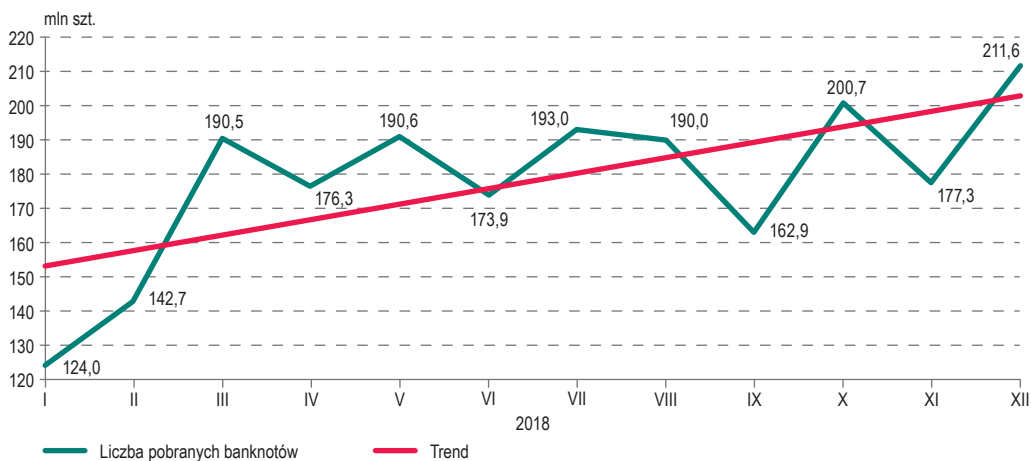
Tabela 11. Wartość (mln zł) i liczba (mln) banknotów pobranych przez banki z NBP

Nominał	Wartość		Liczba		Struktura wg wartości		Struktura wg liczby	
	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
500 zł	3 897,0	4 179,0	7,8	8,4	2,1%	2,1%	0,4%	0,4%
200 zł	43 038,3	50 797,6	215,2	254,0	23,4%	25,7%	10,5%	11,9%
100 zł	112 836,4	118 852,6	1 128,3	1 188,5	61,4%	60,2%	55,1%	55,7%
50 zł	19 133,9	18 937,3	382,7	378,7	10,4%	9,6%	18,7%	17,7%
20 zł	3 405,9	3 253,2	170,3	162,7	1,9%	1,6%	8,3%	7,6%
10 zł	1 451,9	1 413,4	145,2	141,3	0,8%	0,7%	7,1%	6,6%
Łącznie	183 763,4	197 433,0	2 049,5	2 133,6	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Liczba banknotów pobranych z NBP przez banki rosła w kolejnych miesiącach 2018 r. Najmniej banknotów banki pobrały w styczniu: 124,0 mln szt., a najwięcej w grudniu: 211,6 mln szt. (wykres 5). Czynnikiem wpływającym na powyższe zjawisko jest m.in. sezonowość pobrań banknotów. Oznacza to, że banknoty są częściej pobierane w okresach świątecznych i wakacyjnych.

Wykres 5. Liczba banknotów pobranych z NBP przez banki w 2018 r.

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

4.1.2. Monety

Wartość i liczba monet pobranych przez banki w 2018 r. była wyższa w porównaniu z 2017 r. odpowiednio o 16,0% i 6,0% (tabela 12).

Tabela 12. Wartość (mln zł) i liczba (mln) monet pobranych z NBP

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 3 – kol.2)
1	2	3	4
Wartość	817,7	948,7	131,0
Liczba	1 521,8	1 613,7	91,9

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Analizując strukturę nominalową pobrań monet w 2018 r., należy wskazać, że największy udział pod względem liczby odnotowano w przypadku nominału 1 gr. W 2017 r. monety o nominale 1 gr również były najczęściej pobierane z NBP. W ujęciu liczbowym zarówno w 2018 r., jak i w 2017 r. najrzadziej pobierano monety o nominale 5 zł (tabela 13).

Tabela 13. Wartość, liczba i struktura monet pobranych z NBP (w mln)

Nominal	Wartość		Liczba		Struktura wg wartości		Struktura wg liczby	
	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
5 zł	279,2	375,1	55,8	75,0	34,1%	39,5%	3,7%	4,6%
2 zł	272,3	286,4	136,1	143,2	33,3%	30,2%	8,9%	8,9%
1 zł	150,7	166,4	150,7	166,4	18,4%	17,5%	9,9%	10,3%
50 gr	55,9	60,0	111,8	120,1	6,8%	6,3%	7,3%	7,4%
20 gr	24,7	25,1	123,6	125,3	3,0%	2,6%	8,1%	7,8%
10 gr	19,4	19,5	193,9	195,1	2,4%	2,1%	12,7%	12,1%
5 gr	7,8	8,0	156,6	159,9	1,0%	0,8%	10,3%	9,9%
2 gr	3,5	3,8	176,1	188,2	0,4%	0,4%	11,6%	11,7%
1 gr	4,2	4,4	417,0	440,4	0,5%	0,5%	27,4%	27,3%
Łącznie	817,7	948,7	1 521,8	1 613,6	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

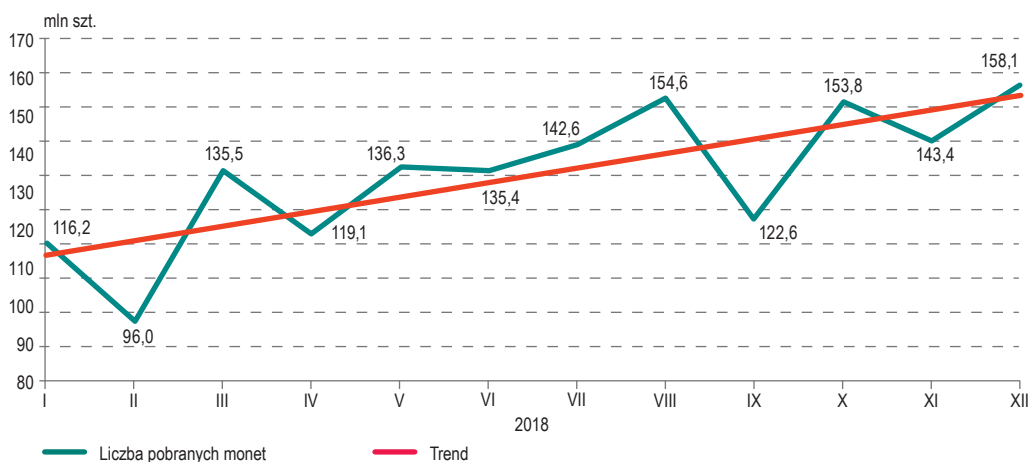
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

W 2018 r. w porównaniu z 2017 r. wzrosła wartość i liczba pobrań wszystkich monet. Wartość pobrań łącznie zwiększyła się o 131 mln zł, a ich liczba o 91,8 mln szt.

Liczba monet pobranych z NBP przez banki wzrastała w kolejnych miesiącach 2018 r. Najmniej monet banki pobrały w lutym – 96,0 mln szt., a najwięcej w grudniu – 158,1 mln szt. (wykres 6).

Wykres 6. Liczba monet pobranych z NBP przez banki w 2018 r.

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

4.2. Odprowadzanie waluty polskiej do NBP przez banki

Zgodnie z przepisami Zarządzenia nr 19/2016 banki odprowadzały do NBP do 30 czerwca 2018 r.:

1) banknoty w trzech strumieniach, jako:

- banknoty nadające się do obiegu (obiegowe),
- banknoty nienadające się do obiegu (nieobiegowe), tj. takie, które nie zostały zakwalifikowane do banknotów nadających się do obiegu ze względu na stopień zużycia (np. zabrudzenie, odbarwienie, rozdarcie),

- banknoty nienadające się do maszynowego sortowania, tj. banknoty sklezione taśmą, klejem lub w inny sposób, naddarte, zszyte lub przerwane;
- 2) monety w dwóch strumieniach, jako:
 - nadające się do obiegu (obiegowe),
 - nienadające się do obiegu (nieobiegowe), tj. monety mające uszkodzenia typu mechanicznego, wytarte, o zmienionej barwie, skorodowane, uszkodzone wskutek umieszczenia na nich trwałego napisu, rysunku lub innego znaku.

Od 1 lipca 2018 r. banki odprowadzają do NBP:

- 1) banknoty w jednym strumieniu (bez podziału na nadające i nienadające się do obiegu), przy czym wydzielane są banknoty nienadające się do maszynowego sortowania; kryteria jakości obiegowej banknotów, zawarte w Zarządzeniu nr 19/2016, określają szczegółowo sposób ich weryfikacji podczas przeliczania i sortowania ręcznego lub za pomocą urządzeń, przez wskazanie mierzalnych parametrów uszkodzeń wraz z opisem; pozwala to ocenić, czy banknot jest zniszczony czy nadaje się do obiegu;
- 2) monety w jednym strumieniu (bez podziału na nadające i nienadające się do obiegu), o tej samej wartości nominalnej, luzem, w workach.

W 2018 r. wartość banknotów i monet odprowadzonych przez banki do NBP była wyższa o 2,4% w porównaniu z 2017 r. Liczba banknotów i monet odprowadzonych przez banki do NBP w 2018 r. była wyższa o 0,9% w porównaniu z 2017 r. (tabela 14).

Tabela 14. Wartość oraz liczba banknotów i monet odprowadzonych do NBP (w mln)

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 4 – kol. 3)
1	2	3	4
Wartość	173 401,3	177 607,8	4 206,5
Liczba	2 539,0	2 561,9	22,9

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

Tabela 15. Liczba banków, których łączny udział w wartości lub liczbie banknotów bądź monet odprowadzonych do NBP osiągnął co najmniej 80%

Wartość lub liczba	Banknoty, monety	2017 r.		2018 r.	
		Łącznie udział	Liczba banków	Łącznie udział	Liczba banków
1	2	3	4	5	6
Wartość	banknoty i monety	85,8%	7	84,0%	6
	banknoty	86,0%	7	84,1%	6
	monety	86,6%	8	80,1%	7
Liczba	banknoty i monety	86,1%	9	82,1%	7
	banknoty	84,4%	7	82,6%	6
	monety	86,6%	8	80,9%	7

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

W 2018 r. grupa 6–9 banków odprowadzała do NBP ponad 80% banknotów i monet – zarówno pod względem liczby, jak i wartości. Skład tej grupy nie zmieniał się w ciągu roku (tabela 15).

4.2.1. Banknoty

Wartościowy udział banknotów odprowadzonych przez banki do NBP w 2018 r. kształtował się następująco:

- banknoty nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu stanowiły 99,8% wszystkich odprowadzonych banknotów,
- banknoty nienadające się do maszynowego sortowania stanowiły 0,2% wszystkich odprowadzonych banknotów (tabela 16).

Tabela 16. Wartość banknotów odprowadzonych do NBP przez banki w 2018 r.

Nominał	I półrocze 2018 r.				
	Nadające się do obiegu	Nienadające się do obiegu	Nienadające się do maszynowego sortowania	kol. 3+4	Razem banknoty odprowadzone do NBP kol. 2+5
1	2	3	4	5	6
500 zł	416 046 000	0	210 500	210 500	416 256 500
200 zł	19 396 166 200	124 701 200	20 987 200	145 688 400	19 541 854 600
100 zł	50 487 481 000	1 104 402 200	70 971 200	1 175 373 400	51 662 854 400
50 zł	8 300 089 150	580 950 700	31 921 950	612 872 650	8 912 961 800
20 zł	1 331 176 960	252 980 540	7 756 220	260 736 760	1 591 913 720
10 zł	515 669 580	172 440 710	7 222 010	179 662 720	695 332 300
Łącznie	80 446 628 890	2 235 475 350	139 069 080	2 374 544 430	82 821 173 320

Nominał	II półrocze 2018 r.			Razem banknoty odprowadzone do NBP w 2018 r. kol. 6+9
	Nadające i nienadające się do obiegu	Nienadające się do maszynowego sortowania	Razem banknoty odprowadzone do NBP kol. 7+9	
1	7	8	9	10
500 zł	441 750 000	555 500	442 305 500	858 562 000
200 zł	22 739 400 000	25 168 000	22 764 568 000	42 306 422 600
100 zł	58 540 350 000	89 005 700	58 629 355 700	110 292 210 100
50 zł	9 856 700 000	36 219 900	9 892 919 900	18 805 881 700
20 zł	1 702 640 000	11 820 640	1 714 460 640	3 306 374 360
10 zł	676 710 000	11 974 570	688 684 570	1 384 016 870
Łącznie	93 957 550 000	174 744 310	94 132 294 310	176 953 467 630

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Liczbowy udział banknotów odprowadzonych przez banki do NBP w 2018 r. kształtował się następująco:

- banknoty nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu – 99,7% wszystkich odprowadzonych banknotów,
- banknoty nienadające się do maszynowego sortowania – 0,3% (tabela 17).

Tabela 17. Liczba banknotów odprowadzonych do NBP przez banki w 2018 r.

Nominał	I półrocze 2018 r.				Razem banknoty odprowadzone do NBP kol. 2+5
	Nadające się do obiegu	Nienadające się do obiegu	Nienadające się do maszynowego sortowania	kol. 3+4	
1	2	3	4	5	6
500 zł	832 092	0	421	421	832 513
200 zł	96 980 831	623 506	104 936	728 442	97 709 273
100 zł	504 874 810	11 044 022	709 712	11 753 734	516 628 544
50 zł	166 001 783	11 619 014	638 439	12 257 453	178 259 236
20 zł	66 558 848	12 649 027	387 811	13 036 838	79 595 686
10 zł	51 566 958	17 244 071	722 201	17 966 272	69 533 230
Łącznie	886 815 322	53 179 640	2 563 520	55 743 160	942 558 482

Nominał	II półrocze 2018 r.			Razem banknoty odprowadzone do NBP w 2018 r. kol. 6+9
	Nadające i nienadające się do obiegu	Nienadające się do maszynowego sortowania	Razem banknoty odprowadzone do NBP kol. 7+9	
1	7	8	9	10
500 zł	883 500	1 111	884 611	1 717 124
200 zł	113 697 000	125 840	113 822 840	211 532 113
100 zł	585 403 500	890 057	586 293 557	1 102 922 101
50 zł	197 134 000	724 398	197 858 398	376 117 634
20 zł	85 132 000	591 032	85 723 032	165 318 718
10 zł	67 671 000	1 197 457	68 868 457	138 401 687
Łącznie	1 049 921 000	3 529 895	1 053 450 895	1 996 009 377

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

W ujęciu wartościowym i liczbowym w 2018 r. banki odprowadziły więcej banknotów niż w poprzednim roku, odpowiednio o 2,5% i 0,8% (tabela 18).

Analizując liczbę banknotów odprowadzonych przez banki do NBP w kolejnych miesiącach 2018 r., zaobserwowano tendencję wzrostową. Najmniej banknotów banki odprowadziły w lutym – 137,4 mln szt., a najwięcej w sierpniu – 188,0 mln szt. (wykres 7).

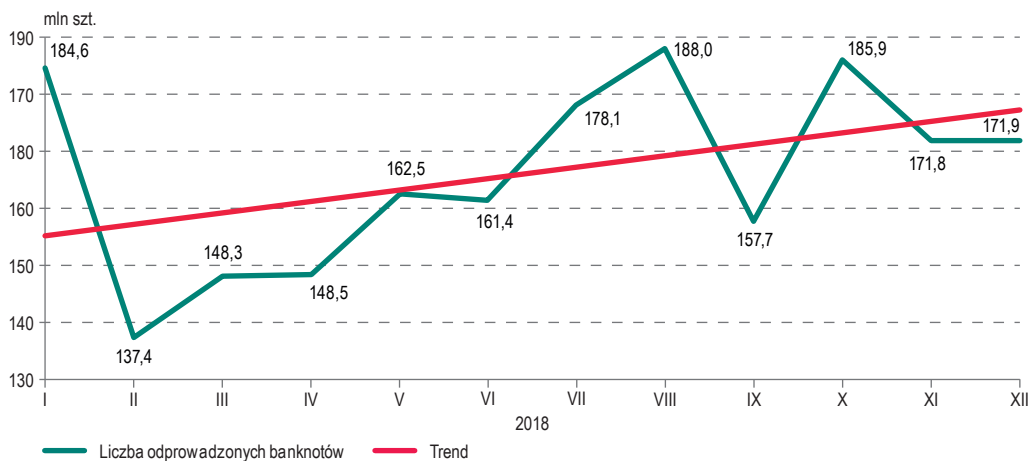
Tabela 18. Wartość i liczba odprowadzonych do NBP banknotów (w mln)

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 4 – kol. 3)
1	3	4	5
Wartość	172 718,5	176 953,5	4 235,0
Liczba	1 979,9	1 996,0	16,1

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

Wykres 7. Liczba banknotów odprowadzonych do NBP przez banki w 2018 r.

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Tabela 19. Wartość i liczba oraz struktura banknotów odprowadzonych do NBP w 2017 i 2018 r. – wg nominalów (w mln)

Nominał	Wartość		Liczba		Struktura wg wartości		Struktura wg liczby	
	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.
500 zł	521,4	858,6	1,0	1,7	0,3%	0,5%	0,1%	0,1%
200 zł	38 522,9	42 306,4	192,6	211,5	22,3%	23,9%	9,7%	10,6%
100 zł	109 912,9	110 292,2	1 099,1	1 102,9	63,6%	62,3%	55,5%	55,3%
50 zł	19 102,7	18 805,9	382,1	376,1	11,1%	10,6%	19,3%	18,8%
20 zł	3 215,9	3 306,4	160,8	165,3	1,9%	1,9%	8,1%	8,3%
10 zł	1 442,6	1 384,0	144,3	138,4	0,8%	0,8%	7,3%	6,9%
Łącznie	172 718,4	176 953,5	1 979,9	1 995,9	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

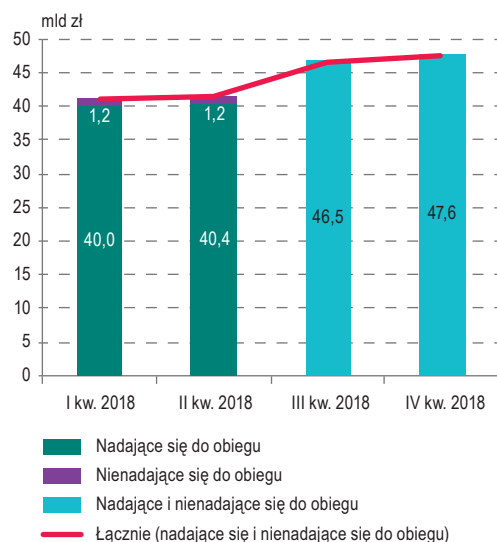
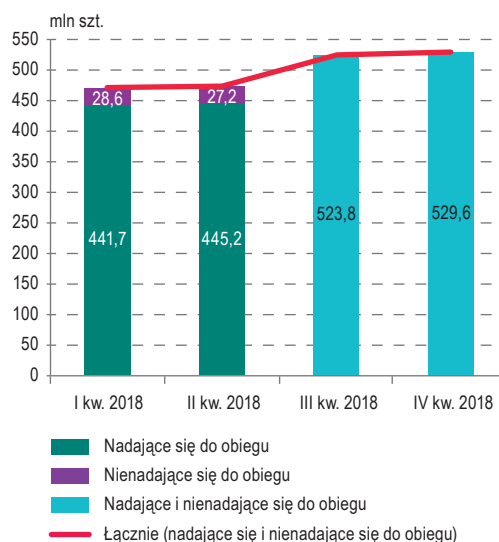
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Najwięcej banknotów odprowadzonych do NBP stanowią banknoty o nominale 100 zł, a najmniej o nominale 500 zł i 10 zł (tabela 19).

W IV kwartale 2018 r. wartość odprowadzonych banknotów nadających i nienadających się do obiegu zwiększyła się w porównaniu z I kwartałem 2018 r. o 15,5%. W I kwartale 2018 r. i w II kwartale 2018 r. wartość banknotów nienadających się do obiegu była taka sama (wykres 8).

Liczba odprowadzonych banknotów nadających i nienadających się do obiegu w 2018 r. z kwartału na kwartał rosła. W IV kwartale 2018 r., w porównaniu z I kwartałem 2018 r., banki odprowadziły do NBP o 12,6% więcej banknotów nadających się do obiegu i nienadających się do obiegu. Liczba banknotów nienadających się do obiegu odprowadzonych do NBP w II kwartale 2018 r. spadła o 4,9% w porównaniu z I kwartałem 2018 r. (wykres 9).

Wykres 8. Wartość banknotów odprowadzonych do NBP**Wykres 9. Liczba banknotów odprowadzonych do NBP**

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

4.2.2. Monety

Wartościowy i liczbowy udział monet odprowadzonych przez banki do NBP w 2018 r. kształtował się na tym samym poziomie, natomiast pod względem jakości:

- monety nadające się do obiegu stanowiły 99,9% wszystkich odprowadzonych monet,
- monety nienadające się do obiegu stanowiły 0,1% wszystkich odprowadzonych monet.

W 2018 r. wartość monet odprowadzonych przez banki spadła o 28,6 mln zł, tj. o 4,2%, w porównaniu z 2017 r. (tabela 20). Liczba monet odprowadzonych w 2018 r. wzrosła natomiast o 1,2% w porównaniu z 2017 r. (tabela 20).

Tabela 20. Wartość i liczba monet odprowadzonych do NBP w latach 2017–2018 (w mln)

Wartość lub liczba	2017 r.	2018 r.	Zmiana w liczbach (kol. 4 – kol.3)
1	2	3	4
Wartość	682,9	654,3	-28,6
Liczba	559,1	565,9	6,8

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

W strukturze wartościowej odprowadzonych monet największy udział, podobnie jak w 2017 r., odnotowano w przypadku nominalów: 5 zł, 2 zł i 1 zł (91,6% wszystkich odprowadzonych monet). Jeśli chodzi o liczbę monet odprowadzonych do NBP, przeważały nominaly: 2 zł, 1 zł i 50 gr (55,3% wszystkich odprowadzonych monet). Pod względem liczbowym i wartościowym w 2018 r. najmniej odprowadzono monet o niskich nominalach, tj. 5 gr, 2 gr, 1 gr – odpowiednio: 18,4% i 0,4% wszystkich odprowadzonych monet (tabela 21).

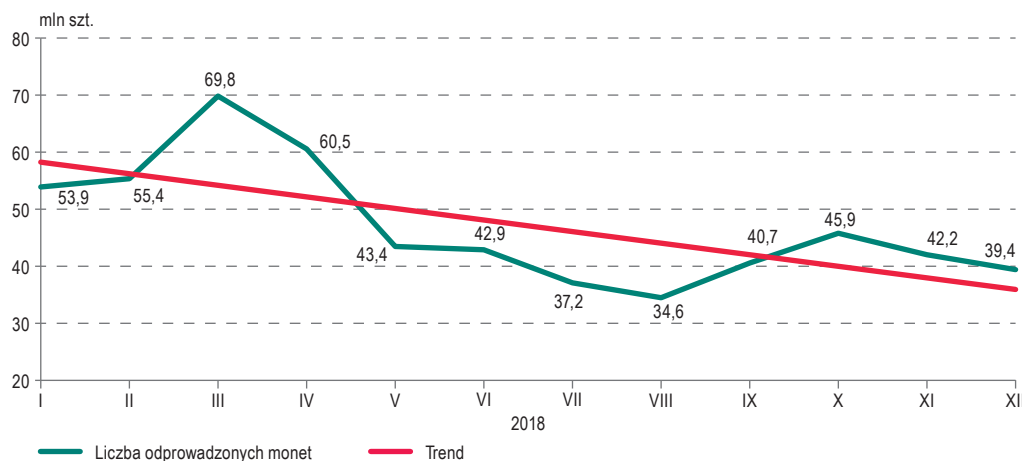
Tabela 21. Wartość i liczba monet odprowadzonych do NBP w latach 2017–2018 (w mln)

Nominał	Wartość		Liczba		Struktura wg wartości		Struktura wg liczby	
	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.	2017 r.	2018 r.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
5 zł	290,3	250,1	58,1	50,0	42,5%	38,2%	10,4%	8,8%
2 zł	219,7	224,7	109,8	112,4	32,2%	34,3%	19,6%	19,9%
1 zł	117,9	124,3	117,9	124,3	17,3%	19,0%	21,1%	22,0%
50 gr	37,7	38,1	75,4	76,2	5,5%	5,8%	13,5%	13,5%
20 gr	9,5	9,3	47,6	46,4	1,4%	1,4%	8,5%	8,2%
10 gr	5,4	5,2	54,5	52,5	0,8%	0,8%	9,7%	9,3%
5 gr	1,4	1,5	28,9	30,8	0,2%	0,2%	5,2%	5,4%
2 gr	0,6	0,6	27,6	27,9	0,1%	0,1%	4,9%	4,9%
1 gr	0,4	0,5	39,3	45,4	0,06%	0,1%	7,0%	8,0%
Łącznie	682,9	654,3	559,1	565,9	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Wykres 10. Liczba monet odprowadzonych do NBP przez banki w 2018 r.

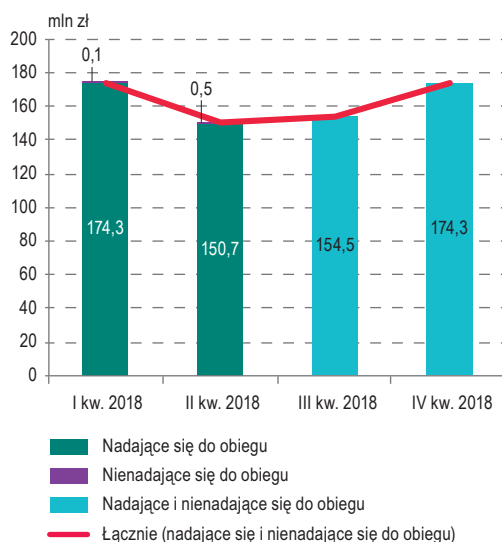
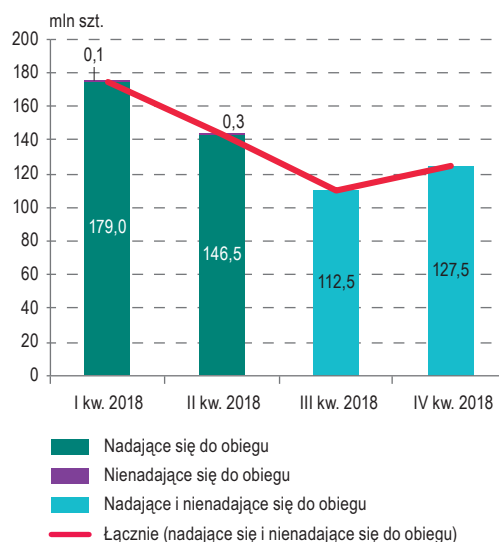
Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

W przypadku liczby monet odprowadzonych do NBP przez banki w poszczególnych miesiącach 2018 r. zaobserwowano tendencję malejącą. Najmniej monet banki odprowadziły w sierpniu – 34,6 mln szt., a najwięcej w marcu – 69,8 mln szt. (wykres 10).

W IV kwartale 2018 r. wartość monet nadających i nienadających się do obiegu odprowadzonych do NBP utrzymała się na tym samym poziomie co w I kwartale 2018 r. W II kwartale 2018 r. w porównaniu z I kwartałem 2018 r. wartość monet nienadających się do obiegu wzrosła o 0,4 mln zł (wykres 11).

W IV kwartale 2018 r. w porównaniu z I kwartałem 2018 r. o 28,8% zmniejszyła się liczba odprowadzonych przez banki monet – nadających i nienadających się do obiegu. W II kwartale 2018 r. w porównaniu z I kwartałem 2018 r. liczba monet nienadających się do obiegu wzrosła o 0,2 mln szt. (wykres 12).

Wykres 11. Wartość monet odprowadzonych do NBP**Wykres 12. Liczba monet odprowadzonych do NBP**

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

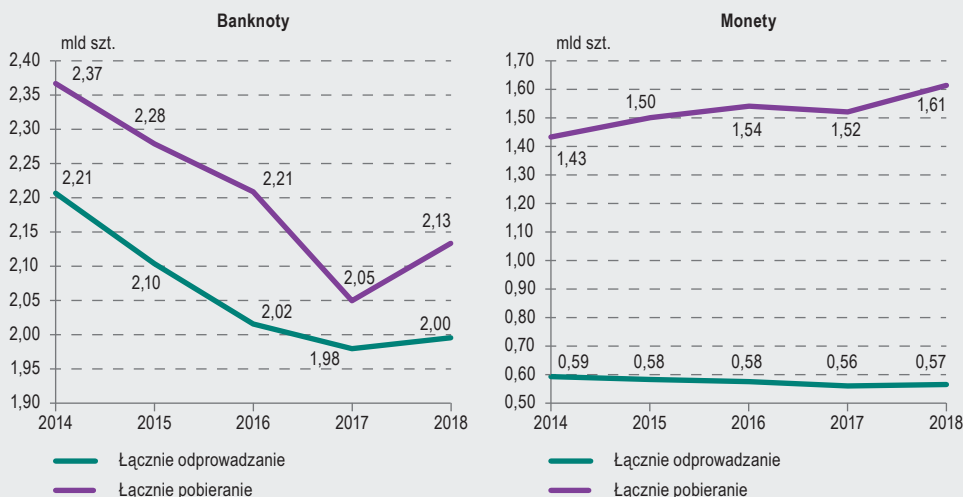
Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiętnych.

Ramka B. Tendencje w zaopatrzeniu banków w walutę polską w latach 2014–2018

1. Pobieranie z NBP banknotów i monet

Banknoty. W latach 2014–2017 sukcesywnie, z roku na rok spadała liczba pobieranych z NBP banknotów (wykres B1 i tabela B1). W 2015 r. w stosunku do poprzedniego roku ich liczba zmniejszyła się o 3,7%, w 2016 r. spadek wyniósł 3,1%, a w 2017 r. 7,2%. W 2018 r. liczba banknotów pobranych z NBP w porównaniu z 2017 r. wzrosła natomiast o 4,1%. Należy zauważyć, że wprawdzie w 2018 r. nastąpił istotny wzrost liczby pobranych banknotów, jednak nadal była ona o 3,4% niższa w stosunku do 2016 r. Wiąże się to m.in. z tym, że w 2017 r. spadek liczby pobranych banknotów był blisko dwukrotnie większy niż w poprzednich latach.

Monety. Liczba pobieranych z NBP monet w latach 2014–2016 sukcesywnie wzrastała (wykres B1 i tabela B1). W 2015 r. zwiększyła się o 4,7%, a w 2016 r. o 2,7%. W 2017 r. zanotowano natomiast jej spadek o 1,3% w stosunku do poprzedniego roku. W 2018 r. liczba pobranych z NBP monet zwiększyła się o 6,0% w porównaniu z poprzednim rokiem oraz o 4,7% w stosunku do 2016 r.

Wykres B1. Pobieranie oraz odprowadzanie banknotów i monet z/do NBP w latach 2014–2018

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Uwaga: na potrzeby analityczne dane liczbowe zostały zaokrąglone do części dziesiątych.

Tabela B1. Pobrania z NBP banknotów i monet w latach 2014–2018

Wyszczególnienie		2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.
Banknoty	łącznie liczba szt.	2 367 260 000	2 278 663 000	2 208 782 500	2 049 518 500	2 133 613 000
	zmiana: rok / poprzedni rok	x	-3,7%	-3,1%	-7,2%	4,1%
Monety	łącznie liczba szt.	1 432 784 500	1 500 368 000	1 541 346 500	1 521 794 500	1 613 644 500
	zmiana: rok / poprzedni rok	x	4,7%	2,7%	-1,3%	6,0%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

2. Odprowadzanie do NBP banknotów i monet

Banknoty. W latach 2014–2017 z roku na rok spadała liczba odprowadzanych do NBP banknotów (wykres B1 i tabela B2). W 2015 r. w stosunku do poprzedniego roku liczba banknotów zmniejszyła się o 4,7%, w 2016 r. o 4,2%, a w 2017 r. o 1,8%. W 2018 r. liczba odprowadzonych do NBP banknotów wzrosła o 0,8%, jednak i tak była niższa od liczby banknotów odprowadzonych w 2016 r. – o około 1%.

Tabela B2. Odprowadzanie do NBP banknotów i monet w latach 2014–2018

Wyszczególnienie		2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.
Banknoty	łącznie liczba szt.	2 207 388 150	2 104 180 900	2 015 759 117	1 979 899 584	1 996 009 377
	zmiana: rok / poprzedni rok	x	-4,7%	-4,2%	-1,8%	0,8%
Monety	łącznie liczba szt.	591 404 948	582 916 037	575 967 355	559 062 118	565 864 753
	zmiana: rok / poprzedni rok	x	-1,4%	-1,2%	-2,9%	1,2%

Źródło: opracowanie Departamentu Emisyjno-Skarbcowego NBP.

Monety. W latach 2014–2017 malała również liczba odprowadzanych do NBP monet (wykres B1 i tabela B2). W 2015 r. w stosunku do poprzedniego roku liczba monet spadła o 1,4%, w 2016 r. o 1,2%, a w 2017 r. o 2,9%. W 2018 r. liczba odprowadzonych do NBP monet nieznacznie wzrosła, o 1,2%. Mimo to była o ok. 1,8% niższa niż liczba monet odprowadzonych w 2016 r.

www.nbp.pl

